

KUR'ÂN'DA ŞİİR VE ŞAİR

İsmail Hakkı SEZER*

POET AND POETRY IN THE QUR'AN

Being inspired by either positive or negative intuitions, uttered and interpreted according to the certain meter, poetry is metrical and rhymed verses. As for the feeling (shî'r), it is the source and faculty supplying substance for all kinds of literature including poetry and prose. The Qur'an does not seem to offer any positive or negative judgment on "poetry" in its general meaning. It merely examines the satanic and sacred sources of the knowledge. In the Surat al-Shu'ara (the poets), poets are regarded as the listeners to the satanic verses. But the way in which the term "shî'r" has been used narrowed down its meaning. That is because the poets of that time took on the mission of interpreting the satanic inspirations.

ÖN-KABULLER/ÖZET

*B*u konuyu ele alırken bazı ön-kabullerimiz bulunmaktadır.

Bu makalede şiir ile nazmı ayrı düşüneceğiz. Nazım deyince aklımıza, olumlu veya olumsuz şiir (sezgi)'den kaynaklanan belli vezinlerde söylenip yorumlanan vezinli ve kafiyeli dizeler ve dize türü şeyler gelecektir.

Şiir deyince ise ister nesir, ister nazım olsun tüm edebî türleri besleyen kaynak (yeti, beceri veya sanat) akla gelecektir.

Yer yer herkesin bildiği anlamda kullanım gerekli olursa, bunu, "herkesin anladığı anlamda şiir", "meşhur anlamı ile şiir", "edebiyat türü olarak şiir" gibi nitelemeler ile "bizim vurguladığımız şiir" veya "Kur'ân'ın vurguladığı anlamdaki şiir"den ayıracağız.

Peşinen söylemek gerekirse Kur'ân-ı Kerîm, hiç bir âyet-i kerîmesinde "herkesin anladığı anlamdaki şiir"e olumlu veya olumsuz bir değinişte bulunmamış, tüm edebî veya gayr-i edebî anlatım ve ifade türünün "tenkit edip tasvip etmediği kaynağına" dair beyanlarda bulunmuştur. Kur'ân-ı Kerîm'in bir de tasvip ettiği kaynak vardır ki, o da geniş anlamıyla şeytânî olmayan iniş ve doğuşlardır.

Şuarâ sûresindeki âyet-i kerîmede, şeytânî vahiylerin dinleyicileri anlatılırken onlar hakkında "şairler" nitelemesinin kullanılması tamamen yerindedir. Ancak bu kullanım, o çağda "şeytânî algıları yorumlama fonksiyonunu" daha çok nazımcıların

* Prof.Dr., Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, ihsezer@selcuk.edu.tr

üstlenmesi nedeniyle kelimeyi bir anlam daralmasına uğratmış, o gündür bu gündür şair deyince hep sadece "nazım ehli" anlaşıla gelmiştir. Edebiyat türü olarak şiire sıcak bakmayan veya başka bir edebî türü, meselâ romancılığı yeğleyen toplum, eğer romanlarında tema olarak şeytânî vahiyleri gündemde tutuyorsa âyet-i kerîmedeki "şairler" sözünün içine, dolaylı anlam veya kıyas yoluyla girmekten çok, bize göre, kök anlama giderek, "onlar da şairdirler, çünkü şair kulak verip sezmeye çalışandır, Kur'ân-ı Kerîm'de, özel olarak 'şeytânî vahiy sezgicileri olan şairler' gündeme getirilmiştir" çıkarımıyla, doğrudan doğruya girerler.

A. Şİ'R KÖKÜ HAKKINDA

I. Şİ'R (ŞA'ARA) KÖKÜ VE SÖZLÜK VE TERİM ANLAMI

Şîn-'ayn-lâm harflerinden meydana gelen şa'ara kökü, biri sebât, diğeri biliş ve alâmet olmak üzere iki temel mânâ ifade eder.¹ İkinci kök bir şeyi biliş ve onun farkına varışı anlatır ve şaire, başkasının fark edemediği şeyleri fark etmesi nedeniyle şair denmiştir.² Bu açıklama, şiirin derin bir sezîş, hissediş ve kavrayış demek olduğunu göstermektedir.

Aynı harfleri taşıyan makluplarının anlamlarına gelince; 'aşara; karşılıklı giriş ve karışmayı, şera'a; içinde bulunulacak uzun bir boyuta açılışı, ra'aşe; titreyiş ve sarsılışı, 'araşe ise üst üste bindirilmiş bir şeydeki yüksekliği anlatmaktadır. Dikkatli düşünülünce bu köklerin hepsinde, "bir şeyin kendi dışına doğru bir uzanışının olması" anlamının bulunduğu görülür: Türkçede "arayış" ve "eriş" de böyledir. Hatta vuruş anlamındaki eski kelimemiz olan "uruş" da bir titreyiş ve sarsılışı ifade eder. "Arayış", başlayıp süren uzun bir eylem boyutudur. "Eriş", aranan şeyin sezilip hissedilmesini anlatır, meselâ "kühüne ermek" deriz. "Erişme", yükseklik boyutunu da gerektirir. "Aşma", kabın dışına çıkıp karışmayı ve başkasının sahasına girmeyi, aynı zamanda aşkın kelimesinde olduğu gibi bir yükselişi de aklı getirir. Yani Arapça "şa'ara" kökünün ve makluplarının anlamları, Türkçe "aramak", "ermek", "urmak" ve "aşmak" kelimelerinin anlamları ile aşağı yukarı örtüşmektedir. Her iki grubun ortak özü ise dışa doğru bir boyut gelişmesi ile dışarıdaki bir şeye eriş, üstelik derin bir aramayı gerektiren üstün bir eriştir. Şöyle de söyleyebiliriz: "Hissediş, sezîş ve kavrayış eylemleri", derin arama, kabını aşma ve üstün bir erişme olmadan gerçekleşmez.

Goldziher, şair kelimesine "tabiat üstü sihrî bir bilgiye sahip olan, sezîşle bilen" anlamını verir.³ Şiir kelimesinin "şiir ve manzume" anlamına gelen Sâmi bir menşe'den geldiği ihtimali,⁴ bize göre dillerin kaynağının Hz. Âdem'in konuşması olduğu kanaatimizle⁵ bağdaşır bir bulgudur. Nitekim İbranca "şîn-yod-reş" harflerinden meydana gelen "şîr" kelimesi şarkı, güfte, kaside, mûsikî ve marş anlamında, "şîn-yod-reş-he" harflerinden müteşekkil olan "şîra" kelimesi ise şiirsel kaside, şiir ve şarkı anlamındadır.⁶ Gariptir ki saç anlamındaki "sîn-'ayn-yod-reş" harflerinden oluşan "sa'îr" okunuşlu kelime de saçlı, saç bol anlamında, "sîn-'ayn-reş" harflerinden oluşan "se'ar" keli-

¹ İbn Fâris, III, 193.

² İbn Fâris, III, 194.

³ Bk. Nihad M. Çetin, *Eski Arap Şiiri*, İstanbul, 1973, s. 3'ten naklen *Abhandlungen zur Arabischen Philologie*, I, 17.

⁴ Bk. Çetin, *Eski Arap Şiiri*, I, 17; F. Krenkow, Şâir, İ.A., Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1970, XI, 291.

⁵ Bu konuda müellifin kanaati için bk. İsmail Hakkı Sezer, *Âdem'ceye Giriş*, Marife, 2/1, s. 129 vd.

⁶ Ravhî Kemâl, *el-Mu'cemu'l-Hadîs*, Dârul-'İlm li'l-Melâyin, Beyrut, 1975, I. baskı, s. 475.

mesi de saç anlamındadır.⁷ Saç anlamındaki İngilizce "hair" ile Almanca "haar" da okunuş olarak "se'ar"ı andırıyor. Arapça'da saç, bilindiği üzere "şa'r"tır ve o da yakın bir okunuşa sahip bulunmaktadır. Latince kıl ve karışık saç anlamındaki "saeta"⁸ da "saç", "se'ar" ve "şa'r" kelimelerini okunuş olarak okşar gibidir.

Bu Arapça kökü tekrar irdelemeliyiz. Şa'ara kökünden şi'r (şiir) ve şa'r (saç) kelimeleri vardı. İbranca "şîr", "şîra" (şiir) ve "se'ar" (saç) kelimeleri de yakın okunuşlu idi. Arapça "şa'ara" kökünde ve maktuplarında öz olarak sabit oluş, uzayıp, yükseliş, birbirine giriş anlamları var. Saç bu özelliklere sahiptir, şiir de şairden başlayan, uzanıp yükselen bir sezikle beslenen bir karizmadan ibarettir. Bu yorumlarımız da az önce andığımız şiir kelimesinin "şiir ve manzume" anlamına gelen Sâmi bir menşe'e, oradan da tâ Âdemce'ye kadar yükseldiği kanaatimizi beslemektedir.

II. ŞA'ARA FİİLİNİN TÜMLECI VE SEZMENİN BOYUTLARI

İkinci olarak şa'ara kökü bir tümlece (mef'ûle) ihtiyaç gösteriyor. Aranacak, araştırılacak, uzanıp almaya çalışılacak, sezmek ve hissetmek için, farkına varıp künhüne ermek için gayret gösterilecek konu nedir? Burası da son derece önemlidir. Dinî bir yaklaşım söz konusu değilse o zaman mef'ûl önemli değildir ama eğer dinî bir yaklaşım durumu varsa ve bu hangi dine göre yapılacaksa o dinin kurallarına uyulacaktır. Bu yaklaşımla gidince, Kur'ân-ı Kerîm'de şa'ara kökünden türemiş eylem ve isimleri, mef'ûlleri açısından üç gruba ayırıyoruz:

1. ONURLU VE ERDEMLİ BOYUT

"el-Meş'arî'l-harâm"⁹ ve "şe'âirallâh"¹⁰ yani "meş'ar" ve "Allah'ın şi'ârları" terimleri, Allah'ın ve âyetlerinin en üstün düzeyde hissedilip sezildiği, bütün şuûru kapladığı ortam ve belirtileri ifade eder. "Meş'ar", hac esnasında geceleyin, Allah'ı derinden anarken, O'nun bütün şuûru kapladığı, O'nun duyulup O'nun sezildiği bilinç yeridir. "Allah'ın şi'ârları", tazim edilmeleri kalplerin takvasını gösteren, Allah'ı hatırlatan Safâ, Merve, Hac ve Cuma gibi tüm değerlerdir.

"لَا يَشْعُرُونَ" ve "مَا يَشْعُرُونَ", yani hissetmezler, farkında değildirler şeklinde bir çok âyet-i kerîmede¹¹ kâfirler hakkında geçen bu ifadeler de onların aslında duyup kavramaları gereken iyilik ve gerçekleri kavramadıklarını anlatıyor. Mümin ise bunların farkında ve şuûrundadır.

2. NÖTR BOYUT

Meselâ "Ölüdürler, diri değildirler, ne zaman dirileceklerini de bilmezler"¹² âyetinde geçen ve "şa'ara" fiili ile anlatılan husus bilinebilecek bir şey değildir. Burada Allah'tan başka tapılanlar kast ediliyor. İster akıl sahibi, ister cansız olsun ilâh edinilmiş bu varlıkların diriliş zamanını bilmeleri onlardan beklenecek bir şey de değildir. Kinama yoktur. "De ki göklerde ve yerde Allah'tan başka hiç bir kimse gaybı bilmez,

⁷ Ravhî Kemâl, age. s. 488, 489.

⁸ Bk. Hermann Menge, *Langenscheidts Taschenwörterbücher Lateinisch*, Berlin, 1977, s. 464.

⁹ Bakara sûresi, 198.

¹⁰ Bakara sûresi, 158; Mâide sûresi, 2; Hac sûresi, 32.

¹¹ Örnek olarak bk. Bakara, 9, 12; Âl-ü İmrân, 69; En'âm, 26, 123.

¹² Nahl sûresi, 21.

onlar ne zaman dirileceklerini de bilmezler"¹³ âyet-i kerîmesinde de durum aynıdır. Meleklerin ve rasûllerin de dahil bulunduğu bu kimselerin hiç biri gaybı bilmez, ne zaman dirileceğini de şuûr edemez. Burada da bir kınama yoktur. Yaratılmışların aczi dile getirilmektedir.

3. YAKIŞIK ALMAYAN BOYUT

İşte asıl üzerinde duracağımız konu burasıdır. Bu konuya dair Şuarâ sûresi âyetlerinden başka bir takım âyet-i kerîmelerde de doğrudan temaslar vardır, bunları göreceğiz, ancak bu kısmı bağlamak için hemen şunu belirtelim ki bu âyetlerde sezilmeye çalışılanlar olumsuz, yakışiksiz ve toplumları yanlışlara sürükleyen şeylerdir.

Binaenaleyh şî'r (şa'ara) kökünün ve sözlük anlamının temelinde, "herkesin anladığı şîiri, ama sadece o şîiri" anlatacak bir anlamı yoktur. Yani bu kök sadece şîir söylemek, şîir yazmak, nazım ve manzûme gibi bir anlam taşımaz. Kısaca "sezmek" demektir. Sezilen şey, iyi, nötr veya kötü (yakışık almayan) olabilir. Kur'ân-ı Kerîm, hiç bir yerde şîiri, nazım veya manzume anlamında, şairi de nazım döşenen anlamında kullanmaz. Bu kökü iyi, nötr veya kötü (yakışık almayan) sezışler hakkında kullanır.

İyi veya nötr sezışlerin geçtiği âyetlerin hiç birini hiç kimse "herkesin anladığı şîir ve manzûme veya şair ve ozan"la karıştırmamıştır. Binaenaleyh bu âyetlerde bu açıdan bir yanlış anlama sorunu yoktur. "Anlamada yanlışlık veya yanlış yönlendirilme sorunu yakışık almayan sezışlerin söz konusu edildiği âyetler"de olmaktadır.

B. MÜŞRİKLERİN BU KONUDAKİ SÖYLEMLERİ

I. ŞAİRLİK SUÇLAMASI

"Bilâkis, dediler ki: Düşler yığındır, bilâkis onu uydurmuştur, bilâkis o bir şairdir."¹⁴

Bu âyet, Rasûlullah (SAV)'i karalamada bocaladıklarını göstermektedir. Müşrikler, toplumu ikna edebileceklerini sandıkları, akıllarınca mantıklı bir yakıştırma bulmak istemektedirler.

"İlâhlarımızı mecnun bir şair için biz terk edeceğiz öyle mi derler."¹⁵ Şairleri o turttukları yüksek mevkii, ona (SAV) pek lâıyk görmedikleri için bir de "deli" eklemesi yapmaktadırlar. Üstelik "biz mi terk edeceğiz" tarzında bir ifade ile kendilerini pek havalı göstermektedirler.

"Yoksa bekliyoruz ölüm gelir belâsını bulur bir şairdir mi diyorlar."¹⁶ Bu âyette de durumu pek parlak görünmeyen bir şair nitelemesi ile boş hınçlarını dile getirmektedirler.

Şunu da söylemek isteriz ki müşriklerin karalama çabaları karşı koyamadıkları bir kin ve hasetten de kaynaklanmaktaydı. Diğer taraftan yerinde bir niteleme yapamamanın çıkmazını da yaşıyorlardı. Bu yüzden, anılan âyetlerde geçtiği üzere Kur'ân-ı Kerîm'e düşler yığını ve uydurma da demişlerdir. Ayrıca şunları da söylemişlerdir:

¹³ Neml sûresi, 65.

¹⁴ Enbiya sûresi, 5.

¹⁵ Saffât sûresi, 36.

¹⁶ Tûr sûresi, 30.

II. DİĞER SUÇLAMALAR VE CEVAPLARI

1. SİHİR VE KEHÂNET, TEKAVVÜL, ESKİLERİN DÜZMECELERİ, UYDURMA, SAÇMA SAPAN ŞEYLER V.S. SUÇLAMALARI.

Rasûlullah (SAV)'e bu bağlamda sihir ve kehânet v.s. suçlamalar da yapılmıştır.¹⁷ Eğer Rasûlullah (SAV)'e kağıt üzerine yazılmış bir kitap indirilseydi de onlar ona elleri ile dokunsalardı, o kâfirler yine bu açık bir sihirden başka bir şey değildir derlerdi.¹⁸ Bazen "eskiden beri süregelen bir sihirdir, insan sözünden başka bir şey değildir"¹⁹ dediler. Bunlar arasında "açık bir sihirbaz, yalancı bir sihirbaz"²⁰ nitelemeleri de vardır. Hızlarını alamayarak bu sefer sihrin etkisinde kalmış biri nitelemesi ile onun hakkında "siz ancak sihir yapılmış büyüdü bir adama uyuyorsunuz"²¹ demişlerdir.

2. SİHİR İDDİALARINA ALLAH'IN CEVABI

Allah'ın bunlara cevabı Muhammed'in bir Allah elçisi olduğunu, "hak kendilerine geldiği zaman"²² veya "Onlardan birine vahyetmemiz"²³ gibi ifadelerle Kur'an-ı Kerim'in de Allah sözü olduğunu vurgulamak biçiminde olmuştur. Bazen "onu Sakar'a (cehenneme) salacağım"²⁴ gibi tehditkâr retler de söz konusudur.

Kehânet suçlaması, "artık sen (Kur'an ile) hatırlat, çünkü sen Rabbinin (bu) nimeti sayesinde ne bir kâhinsin ne de bir mecnun"²⁵ âyet-i kerîmesi ile "kâhin sözü de değildir, ne sığ düşünürsünüz, âlemlerin Rabbinden indirilmedi"²⁶ âyet-i kerîmesinden dolayı olarak anlaşılmaktadır. İkinci âyet-i kerîmenin öncesi ve sonrası şöyledir: "Şüphesiz o Kur'an, değerli bir elçinin sözüdür, asla şair sözü değildir, ne basit inanıyorsunuz, kesinlikle bir kâhin sözü de değildir, ne sığ düşünürsünüz, bütün âlemlerin Rabbinden indirilmedi, eğer o tür birtakım lâfları bizim sözümüzümüz gibi geveleyecek (takavvul alallâh) olsaydı onu andı ve tüm gücü ile tutar sonra da şah damarını koparır iliğini sökerdik de hiç biriniz ondan bunları engelleyemezdi."²⁷

Müşriklerin bu türden diğer karalama ve suçlamaları ise "Kur'an-ı Kerim'in öncekilerin düzmeceleleri"²⁸, "Onun uydurması veya uydurulmuş saçma sapan şeyler" olması türünden isnatlardır. Bunlara dair onların sözleri ve Allah'ın önce veya sonra verdiği cevapları şöyledir:

"Onlardan sana kulak verenler de var ama biz onu kavramamalarına karşı (inatçı) kalpleri üzerine perdeler, kulaklarının içine ağırlık koyduk. Hem de her âyeti anlayıp görseler yine hiç birine inanmazlar, öyle ki sana tartışmak üzere geldiklerinde o önceden küfrü benimsemiş olanlar bunlar öncekilerin düzmecelelerinden başka bir şey de-

¹⁷ Meselâ bk. Enbiya sûresi, 3.

¹⁸ Bk. En'âm sûresi, 7.

¹⁹ Müddessir sûresi, 24-25.

²⁰ Yunus sûresi, 2; Sâd sûresi, 4.

²¹ İsrâ sûresi, 47; Furkân sûresi, 7.

²² Zuhruf sûresi, 30.

²³ Yunus sûresi, 2.

²⁴ Müddessir sûresi, 26.

²⁵ Tûr sûresi, 29.

²⁶ Hâkka sûresi, 44.

²⁷ Hâkka sûresi, 440-47.

²⁸ En'âm sûresi, 25; Mutaffifin sûresi, 13; Nahl sûresi, 24; Kamer sûresi, 15.

ğildir derler, onlar hem başkalarını ondan men eder hem kendileri ondan uzak dururlar, onlar kendilerini mahvediyorlar ama şuûrunda değiller.”²⁹

“Onlara âyetlerimiz okunduğu zaman işittik, isteseydik aynısını söyledik, bunlar eskilerin düzmecelerinden başka bir şey değildir derler.”³⁰

“(Haddi aşan günahkâr kişilerden) hangisine âyetlerimiz okunursa öncekilerin düzmeceleridir der, hâşâ! Bilâkis kazanıp ettikleri kalplerinin üstünde pas tutmuştur.”³¹

İfk isnatları ile ilgili olarak şunları söylemişlerdir:

“Küfrü benimsemiş olanlar, bu (Kur’ân), onun uydurduğu, kendisine başka birilerinin de yardım ettiği saçma sapan bir şey (ifk)’dir dediler, böylece haksızlık ve iftira etmiş oldular. Bir de o öncekilerin düzmeceleridir, onları yazdırtmış, kendisine sabah akşam dikte edilip okunmaktadır (dediler), de ki: Onu göklerdeki ve yerdeki gizlileri bilen indirdi.”³²

Bütün bu âyetlerde akla gelebilecek her türlü karalama yapılmış, hepsine tek bir cevap verilmiştir: “Allah Rasûlû o dediklerinizin hiç biri değildir, Kur’ân-ı Kerîm ise Allah’ın indirdiği âyetlerden başka bir şey değildir.”

Dikkat edilecek ince bir yön de şudur: Kâfirler, Kur’ân-ı Kerîm’in beşer veya cinşeytan kaynaklı olduğunu özellikle söylemek istiyorlardı. Genelde Kur’ân’ın düşük veya basit bir söz olduğunu söylememişlerdir. En çok, “biz de isteseydik aynısını söyledik” demişlerdir. Başka deyişle genelde kendi akıllarına göre üstün kabul ettikleri şiir, sihir, kehânet, düzmece-dizge gibi isnatları yapmışlardır. Saçma sapan söz derken de herhalde kendi hayatlarına ters olduğu için böyle diyorlar. Çünkü “kendisinin uydurduğu ve başkalarının da bu konuda kendisine yardım ettiği saçma sapan şeyler” nitelemelerinden anlaşıldığına göre Kur’ân’ın bir söz olarak edebî üstünlüğüne satışmamaktadırlar. Öyle olmasaydı yani onlara göre sıradan saçma sapan şeyler olsaydı ne diye yardıma ihtiyacı olacaktı? Onların temel amacı ilâhî kaynaklı olduğunu ve Allah’tan geldiğini reddetmektir.

III. ŞAİRLİK, KÂHİNLİK VE MECNUNLUĞUN ORTAK YÖNÜ VE SÂHİR

Aslında şairlik, kâhinlik ve mecnunluk Kur’ân-ı Kerîm’in anlatımında “cinlerin vesvese/vahiy etkisi altında bulunmak” noktasında eşittirler. Sadece cinlerden aldıkları şeyler karşısındaki durumları farklıdır. Şöyle ki şair, kişilikli, algılarını değerlendirme ve sunma gücüne sahip ve bunu sanat düzeyinde icra eden kişidir. Kâhin, ikinci merhale dedir, algılarını görünüşte sanatsal (secîli) düzmecelerle dile getirir, gaybı bildiği iddiasıyla tahmin ve kandırmacalar sunar. Mecnun ise şeytânî algılarının karşısında yenik düşmüş, artık aklını da kullanmaktan değişik oranlarda yoksun kalmış durumdadır. Sâhirin de böyle bir kaynağı olabilir. Kur’ân-ı Kerîm’de buna değinilmez. Kur’ân’dan anlaşıldığı kadarıyla sâhir, birtakım becerilerini hakka karşı bâtılı desteklemek üzere, yaptıklarını, olağanüstü şeylermiş gibi bir kandırmaca ile sunan kişidir. Meselâ Fırvun’un sihirbazlarında olduğu gibi. Bu, Kur’ân-ı Kerîm’in sihir dediği şeyin açılımıdır. Normal hayatta sihir, “hakka karşı bâtılı destekleme” kaydı olmaksızın bir maskaralık ve eğlence şeklinde de ortaya çıkabilir.

²⁹ En’âm sûresi, 25-26.

³⁰ Enfâl sûresi, 31.

³¹ Mutaffifîn sûresi, 13-14.

³² Furkân sûresi, 4-6.

IV. ŞAİR VE ŞİİR TERİMLERİNİN ANLAM DARALMASI VE SEBEPLERİ

Bu âyet-i kerîmeleri anlarken önemli iki noktayı göz önünde bulundurmalıyız.

İnsanlar bir sözcük veya terimi kullanırken kavram kargaşası yaşayabilir, sözcüklerde anlam daralmasına gidebilir veya bu duruma farkında olmadan düşebilirler. Onlara ek anlamlar da yükleyebilirler. Bu ve benzeri durumlar, iletişimin kaçınılmaz fitrî olumsuzluklarıdır.

Anlam daralmasının haricî sebepleri de olabilir. Meselâ Kur'ân'ın indiği zamanlarda "sezişlerin odak noktasında" "herkesin şair deyince anladığı kişiler" vardı. Bu durum, Kur'ân-ı Kerîm, "veş'şu'arâ" deyince hemen o kişilerin akla gelmesine sebep oldu. Onun için Kur'ân-ı Kerîm bu tür yanlış anlamaları da düzeltmek üzere büyük bir çıkış yapmış, kullandığı terim ve kavramları açıklamış, gerçek sınırlarını, içlem ve kaplamalarını da göstermiştir. Bu bakımdan Kur'ân-ı Kerîm'i, kendi anlattığı biçimde düzgün anlamak çok önemlidir. Aksi takdirde onun meselâ reddetmediği şeyler reddedilmiş ve kapsamlı âyetler daraltılmış olur. Kur'ân-ı Kerîm'in şiir ve şairle ilgili olarak söyledikleri de bazı açılardan böyle bir âkibete uğramıştır.

Şimdi şairlerle ilgili olarak ilk akla gelen ve hemen herkesin İslâm'a göre şiiri anlatmak üzere çıkış noktası yaptığı âyet-i kerîmelerin bulunduğu Şuarâ sûresinin ilgili bölümüne gelelim. Bu bölümden önce sûre içerisinde, yedi peygamber gündeme getirilir. Bunlar sırası ile Mûsâ-Hârûn, İbrâhîm, Nûh, Hûd, Sâlih, Lût ve Şu'ayb peygamberlerdir. Peygamberimiz Muhammed (SAV) ise doğrudan ismi ile anılmaz. Onun anılışı getirdiği Kur'ân-ı Kerîm ile ve Şuarâ sûresinin en başında 'Tâ sîn mîm, bunlar apaçık kitabın âyetleridir, herhalde sen onlar inanmayacaklar diye kendini yiyip bitireceksin" şeklinde, sûrenin son kısmında ise "şüphesiz o (Kur'ân) âlemlerin Rabbinin indirmesidir"³³ şeklinde olmuştur.

V. KUR'ÂN, ŞİİR VE ŞAİR DEYİNCE NEYİ KASTEDER

Şuarâ sûresinin son kısmında şiir ve şair deyince Kur'ân'ın neyi kastettiği bariz bir biçimde izlenmektedir.

Kur'ân, Allah'ın vahyidir, Rasûl, Kur'ân'ı algılar ve uygular: "Şüphesiz o (Kur'ân) âlemlerin Rabbinin indirmesidir. Onu güvenilen rûh (Cebrail) indirmiştir. Senin kalbin üzere, uyarıcılardan olası diye, apaçık bir Arapça ile. Şüphesiz o daha öncekilerin kitaplarında da vardır. Benî İsrâil bilginlerinin onu bilmesi onlar için bir kanıt değil midir? Biz onu dili Arapça olmayan birine indirseydik de (mucizevî bir şekilde Arapça olarak) onlara onu okusaydı kesin yine inanmazlardı. Biz suçluların kalbine Kur'ân'ı böyle sokarız, acı azabı görmedikçe ona inanmayacaklardır."³⁴

Bu değişimler Kur'ân-ı Kerîm'in ne olduğunu söyleyerek onu tanıtmaktadır. Aynı âyetlerin devamında "Kur'ân ne değildir" şeklinde bir tanıtmı vardır: Onu şeytanlar indirmemiştir, ne bu onlara yaraşır ne indirmeye güçleri yeter, (Allah söylerken) dinlemekten ve işitmekten uzaklaştırılmış/izole edilmişlerdir."³⁵

Yani onu Allah indirmiştir, şeytanlar indirmemiştir. Allah vahyidir, şeytan vahyi değildir. Sadece Rasûlullah (SAV) değil, çevresinde kol kanat gerdiği müminler de bu

³³ Şu'arâ sûresi, 1-3, 192.

³⁴ Şu'arâ sûresi, 192-201.

³⁵ Şu'arâ sûresi, 210-212.

vahye uyarlar, onların isyanları Rasûlullah (SAV)'ı bağlamaz ama yine o, alını secdeye gelenler arasında gezer dolaşır³⁶ v.s.

İşte başlarında Allah Rasûlü bulunan bu "Allah vahyinin toplumu" karşısında, "şuarânın başı çektiği şeytan vahyinin toplumu" bulunmaktadır. Allah şöyle buyurur:

"Bakın size bildireyim mi şeytanlar kimlerin üzerine inişirler? Abuk sabuk konuşan her günahkârın üzerine inişirler, (bunlar da) kulak kesilip algılamaya çalışırlar çoğunluğu da yalancıdır ve işte öyle şâirler (=sezgiciler) (var ya) onların peşinden, kaymış olanlar (sapmışlar) giderler, görmez misin ki (böyle saçma sapan konuşan, şeytan dinleyen yalancı sezgiciler) her vadide susuz-şaşkın dolaşırlar ve yapmıyor oldukları/yapmayacakları şeyleri söylerler."³⁷

Gerçekten bu âyet-i kerîmeler şiiir ve şair derken Kur'ân'ın neyi ve kimi kastettiğini mükemmel bir şekilde anlatmaktadır. Buradaki şairler, şair kelimesinin kök anlamı ile "kulak kesilip şeytânî vahiyleri sezmeğe çalışan" kişilerdir. Bu kişilerde ayrıca şu özellikler bulunacak: (1) Saçma sapan konuşmak, (2) günaha batmış olmak, (3) başına şeytanlar üşüşmüş olmak, (4) şeytanların vesveselerine kulak kabartmak ve o vesveseleri algılama çabası içinde olmak, (5) bir kısmı doğru sözlü olsa da çoğunluğu yalancı olmak, (6) işte böyle bir sezgici/sezici (şeytânî vahiy sezgini) olmak, (7) başı çekme konumunda bulunmak, çünkü peşinde teb'ası olacak ve (8) bu teb'a ayak takımı veya ayağı kaymış kişiler olmak, (9) ancak bu baş-çekerler tatminden uzak bulunmak, her alanda ve her vadede (10) susuz ve bocalar olmak ve (11) yapmayacakları şeyleri söylemek." Bu kişiler ilk akla geldiği gibi şiiir söyleyen, şiiir yazan ve şair deyince bizim anladığımız kişiler değil, şeytânî vesveselere kulak kabartan şirk liderleri, küfrün önderleri veya daha alt düzeyde bâtilin baş-çekerleridir, bu kişiler algıladıkları şeyleri ve kendi söylemlerini ister roman olarak teb'alarına aktarınlar, ister şiiir ve nazım olarak aktarınlar, ister nutuk atınlar, hitabede bulunsunlar da aktarınlar fark etmez, yani Kur'ân, sezilip algılanan ve topluma aktarılan şeytânî vahiylerin aktarım ve ifade biçimiyle ilgilenmez. Rasûlullah (SAV)'a yakışmayan şiiir, nazım düzmeğe değil, şeytânî vahiylerle kulak kabartmak, yukarıda sayılan niteliklerde bir "şeytan sezgini" olmaktadır. Şeytan sezgini olan kişi asla Allah vahyinin atmosferinde olamaz. Bunlar birbirine taban tabana zıttır.

Kur'ân-ı Kerîm, sezilip algılanan ve topluma aktarılan şeytânî vahiylerin aktarım ve ifade biçimiyle ilgilenmez, dedik. Yalnız şunu tekrar hatırlamalıyız ki o çağda "şeytan sezginleri", algıladıkları vesveseleri kendi söylemleri ile kararak hepsini birden, genelde şiiir edebî türü ile dile getirdiler, bu yüzden Kur'ân, "şairler" deyince, nitelikleri ile anlatılan "şeytan sezginleri" anlaşılacağına bugün de "şair deyince anlaşılacak kişiler" anlaşıldı. Yani şiiir ve nazım düzen şairler anlaşıldı. Bir de ulemâ bu âyeti "İslâm'ın şiiire bakışı" konusunda delil olarak kullanınca Kur'ân'ın, Allah Rasûlü ve ona uyan müminlerle karşı karşıya getirdiği, savaştırıp cihad ettirdiği, başlarını şirkin önderlerinin çektiği şirk toplumu darala darala üç beş şâire kadar indirgendii, Rasûlullah (SAV)'a asla yakıştırılmayan şiiir de Abdullah b. Ravâha gibi üç beş Müslümana, "Müslüman şair!" düzeltmesiyle yakıştırıldı ve arkasından bu üç beş şair, iman eden, salih amel işleyen Allah'ı çok anan ve zulme uğradıktan sonra Allah'ın yardımına erişen, o esnada karşı cephedeki zalimlerin büyük bir inkılâb ile devrildikleri kişiler oldu ve Şuara sûresinin

³⁶ Şu'arâ sûresi, 213-220.

³⁷ Şu'arâ sûresi, 221-226.

bu son bölümünde her şey onlardan üç beş bizden de üç beş kişi arasında başladı ve bitti! İşte bu, doğrusu, olacak bir şey değildir.

Doğrusu şu ki, Kur'ân'ın bu sûrede "şuarâ" dediği kişiler, o on bir niteliğe sahip "şeytan sezginleri"dir, "iman edenler başka" diye istisna edilenler tüm müminlerdir, imanın ve Allah vahyinin oluşturduğu, başlarında Rasûlullah (SAV)'ın bulunduğu toplumdur³⁸, bu toplum, "şuarâ toplumunun içinde iken inanmış, salih ameller işlemiş, şeytânî algı ve söylemleri değil Kur'ân'ı algılamış, onu gündeme geçirmiş ve mazlum olduktan, yani zulme uğradıktan, büyük zulüm olan şirkin egemenliğinde kaldıktan sonra yardımlanmış, yani Allah'ın yardımına ermiş olan İslâm toplumdur, zulmü yürütenler de pek yakında ne biçim devrileceklerini anlayacak"³⁹ olan müşriklerdir.

Pratik sonuçları ile söyleyecek olursak o günün şuarâsı yani "şeytan-sezgin"leri başta Ebû Cehil ve Ebû Leheb gibi Kureyş liderleri yöneticiler, Ebû Süfyân ve Velfîd b. Muğîre gibi kompradorlar, Halid b. Velfîd ve Ömer gibi güç odağı bahadırılar, Hind ve Ümmü Cemil gibi "first lady"ler, Müseyleme gibi yalancı peygamberler idi. Bunların her biri kendi becerisine şeytânî sezgilerini ekleyerek Kur'ân toplumu ile mücadele etti, bu toplumu zulme uğrattı, içlerinden bir kısmı (meselâ Ebû Süfyân, Halid b. Velfîd, Ömer ve Hind) iman edenlerden oldu, bu sefer iman ehli safında kavgaya devam ettiler ve daha sonra tüm Allah ordusu ile tüm şeytan ordusu arasında savaş Allah'ın nusratıyla neticelendi.⁴⁰ İşte Şuarâ sûresinin son bölümü olan 192-227 âyet-i kerîmelerinde anlatılanlar bunlardır. Binaenaleyh Rasûlullah (SAV) asla şair, yani "şeytan-sezgin"i olamaz.

"O hiç de bir şair sözü değildir, ne basit inanıyorsunuz."⁴¹ "Biz ona şiiri öğretmedik, ona yaraşmaz da, o sadece bir zikir ve ayıran bir okunuş (kuram)'tur."⁴²

Eğer Kur'ân bu ayetlerde şiir derken bizim anladığımız şiiri kastediyorsa ne diye "o Kur'ân, şiir değil nesirdir" gibi bir şey söylememiştir de Allah'ın indirmesi, zikir, mübîn Kur'ân gibi şeyler söyleyerek Allah vahyi olduğunu belirtmiş, şeytan vahyi olmadığını vurgulamıştır? Daha önce sıkça temas ettiğimiz üzere, niçin aynı bağlamda sihir, mecnûnluk, kehânet, düzmece gibi iddiaları, şiirle bir tutarak reddetmiştir? Elbette bunların bir tek cevabı vardır. O da Kur'ân'ın şiir derken şeytânî algıları, şair derken "şeytan-sezgin"lerini kastediyor olmasıdır.

Şuarâ sûresinin bu bölümünü böylece açıkladıktan sonra akla gelebilecek soruları da cevaplandırmak üzere burada önemli görülebilecek bazı hususlara çeşitli başlıklar altında değinmek yararlı olacaktır. Şöyle ki:

VI. GRAMER YÖNÜNDE TAHLİL

Kur'ân'ın bu bölümünde "ve'-ş-şu'arâu" bağlantısı dilbilgisel yönden genelde başlangıç vâvını izleyen cümle şeklinde öncesinden kopuk tahlil edilerek "şairlere gelince, şairler ise"⁴³ şeklinde anlamlandırılmıştır. Oysa "ve'-ş-şu'arâu" mübtedası ile başlayan isim cümlesi daha önce sözü edilen "üzerlerine şeytanların indiği kişileri" anlatan cümlelerden herhangi birine bağlı (matuf)'dir. Ancak Kur'ân'ın bir çok yerinde

³⁸ Bu âyet-i kerîmedeki istisna munkatî' istisnadır, müminler, içinde yaşadıkları zulüm yani şirk toplumundan istisna edilmişlerdir.

³⁹ Bk. Şu'arâ sûresi, 227.

⁴⁰ Zulmü yürütenler pek yakında ne biçim devrileceklerini anlayacaklardır, şeklinde gelecekte haber veriliyor ki bu gaybî bir haberdur.

⁴¹ Hâkka sûresi, 41.

⁴² Yasin sûresi, 69.

⁴³ Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 1960. V, 3649.

olduğu gibi zamir yerine isim getirilmiştir. Yani mesela "وَهُمْ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ" denilebilecekken "وَالشُّعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ" denilmiş ve böylece en önemli özellikleri olan şeytan-sezginciliği nitelikleri de anlatılmıştır. Doğrusu şeytanların vericiliğinden söz edip de bu verileri alanların niteliğini söylememek olmazdı. Binaenaleyh âyetin bu kısmı, "üzerlerine şeytanların indiği o şeytânî vahyin sezgincileri olan ve saçma sapan konuşan o her günahkâr kişi var ya, işte onların peşinden kaymış olanlar (şapmışlar) giderler" anlamında olacak biçimde mânâlandırılmalıdır. İbn 'Abbâs (RA), "وَالشُّعْرَاءُ"yü, "insanlar ve cinlerden dalâlette olanların izlediği kâfirleri kastetmektedir" şeklinde açıklar. Bu açıklama, onun, şairler sözünden küfrün elebaşılarını anladığını göstermektedir. Ayrıca "her vadide" sözünü "her türlü söz sanatında" (fî külli fennin mine'l-keîâm) tarzında tefsir etmesi, O'nun (RA), şairler sözünden, şiirin alışılmış anlamı olan nazmı anlamadığını, bilakis, şairden, lider konumundaki kâfirleri anladığını, böyle bağ tutar, peşinde bir topluluğu sürükler konumdaki kâfirlerin de şeytânî sezgilerini her çeşit edebî söz türü ile aktarabileceklerini düşündüğünü göstermektedir.⁴⁴

"İman edenler hariç" istisnası ile ilgili aktarılan olay da su götürmektedir. Çünkü Mekke'de inmiş bir Sûre'de, Medinelî Ensâr şâirlerin kastedilmesi mümkün olmaz.⁴⁵ Üstelik ayetler, akışları (siyak ve sibakları) itibarıyla böyle bir kısıtlamaya uygun olmadığı için, önce "câhiliye şairlerinden İslâm'ı ve Müslümanları yermeye adı karışmış olup da sonradan Müslüman olanlar" tarzında kısmî genelleme yapan bir tefsire, daha sonra "sözlerinde Allah'ı çok zikredenler"⁴⁶ tarzında tam genelleme yapan bir tefsire yol açmışlardır. Doğrusu da budur.

VII. ŞİİRE DAİR SEMANTİK ALAN

Kur'ân'da sihir, mecnûnluk ve kehânet, şiirle kaynak açısından örtüşen bir anlamda kullanılmaktadır, buna daha önce değinmiştik.⁴⁷ Bunun böyle olduğunu, şiirin (şeytan-sezginciliğin) semantik alanına giren temennî gibi diğer bazı olgular daha da pekiştirmektedir.

I. TEMENNÎ

Temennî, Kur'ân-ı Kerîm'de Allah vahyi ile bir arada zikredildiği yerlerde Allah vahyinin karşıtı olarak gündeme getirilmiştir. "Biz senden önce hangi peygamberi ve hangi elçiyi göndermişsek eğer temennî kurar, hayal ve ideallere dalarsa, şeytan bu hayallerin içine ilâştirmeler yapacaktır ama Allah şeytanın ilâştireceklerini nesh edip giderecek ve âyetlerini sağlam sağlam konduracaktır, öyle ya Allah bilen ve mükemmel yapandır"⁴⁸, "Onlardan ümmîler vardır, Kitâb'ı bilmezler, tek bildikleri, kuruntulardır, onlar ancak zanlara kapılmışlardır"⁴⁹ ve "Ne sizin kuruntularınız ne ehl-i kitâbın kuruntuları, kim kötülük işlerse onun karşılığını görür, kendine Allah'tan başka dost ve yardımcı da bulamaz" âyet-i kerîmelerinde olduğu gibi. İlk âyet-i kerîmeye göre temennî pozisyonu, şeytânî ilkââtı (şeytânî ilgilenme ve ilâştirmeleri) çeken bir vaziyettir ve

⁴⁴ İbn 'Abbâs'ın bu görüşleri için bk. İbn Kesir, *Tefsîrül-Kur'ânî'l-Azîm*, thk. Muhammed İbrâhîm el-Bennâ, Muhammed Ahmed 'Aşûr, 'Abdulazîz Çuneym, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1985, VI, 184.

⁴⁵ Bk. *Tefsîr İbn Kesir*, age., VI, 184.

⁴⁶ Bk. *Tefsîr İbn Kesir*, age., VI, 186-187.

⁴⁷ Bk. burada "şairlik, kâhinlik ve mecnunluğun ortak yönü ve sâhir" bölümü.

⁴⁸ Hac sûresi, 52.

⁴⁹ Bakara sûresi, 78.

Peygamber için düşünülemez, çünkü o, şeytan vahyini değil Allah vahyini algılayan kişi (nebî)'dir. Diğer iki âyet-i kerîmede ise Kitâb bilgisi, kuruntular (emânî)'ın zıddı, Kur'ânî yaşam tarzı da, kuruntularla hemhâl olmanın zıddı olarak gösterilmiştir. İlk âyette bâriz olarak söylendiği üzere bu tür temennî ve emânî vaziyeti, şeytanın gönderilerine açıktır. Nitekim şeytanın şöyle dediği ayrıca vurgulanır ve bu onaylanır: "Ben onları saptıracağım, onlara temenniler ettireceğim, onları kuruntu ve hayallere düşüreceğim ... (şeytan) onlara vaatlerde bulunur, onları kuruntulara boğar, onlara aldanıştan başka bir şey vaat etmez."⁵⁰

İnsanın kendisini şeytânî dürtülere ve ütopyalara açık, onları algılayacak bir pozisyona getirmesi hâli, temennî hâlidir⁵¹, Şu'arâ sûresinde anlatılan ve "şeytan-sezzinleri"nin dinleme (يُلْفُونَ السَّمْعَ) pozisyonları ile benzerlik arz eder, bir farkla ki temennî pozisyonunda arzu ve hevesler de devreye girer. Benzerlik arz eden bu iki hal de Allah vahyine terstir, peygamberlikle bağdaşmaz, Müslüman'a yakışmaz, çünkü temennî ettirmek şeytandandır.

2. DİĞER YAKIN ANLATIMLAR KAYYADNA, ZUHRUFE'L-KAVL V.S.

"Üzerlerine şeytanların üşüşmesi" olayı Kur'ân'da, "biz onlara birtakım yanaşık-ları sardırılmışızdır da onlara önlerindeki ve arkalarındaki süslemiş bezemişlerdir ... ve o küfretmiş olanlar bu Kur'ân'ı dinlemeyin, ona karşı yaygara koparın, herhalde yenersiniz, dediler" âyet-i kerîmesinde "yanaşıklar sardırma" şeklinde de anlatılmıştır. Yani öyle kâfir kişilerin yanı başından hiç ayrılmayan şeytanlar bulunur ve bunlar adamın başına dolanırlar⁵² ve onu sürekli vesveselere boğarlar.

Bir edebiyatçı olarak câhiliye şâirlerinin her birinin bir cinninin (şeytanının) bulunduğuna inanılır ve bu cinnin şairin ilham kaynağı olduğu kabul edilirdi. Bu durum bir üstünlük sebebi idi. Aslında gerçek olan bu durum, insanlar tarafından esrarengiz ve ütöpik örgülerle beslenmiştir. Kur'ân'ın değindiği "şeytanların üşüşmesi" ve "onların başına şeytanların dolanması" gerçeği bir edebî tür olan şiirin ustaları şairleri (n o cinslerini) de içermek kaydıyla bütün lider konumundaki kâfirleri kapsar, öyleleri, üzerlerine inen, başlarına musallat edilen şeytanları dinler, vesveselerini sezmeye çalışırlar, dahası onlar, Kur'ân ile çatışan bu algıları seslendirerek yaygara koparır, Kur'ân'ı susturmaya veya bastırmaya çalışırlar. "Kim Rahman'ın zikrine (özelde Kur'ân-ı Kerîm'e) karşı körlük ederse biz ona bir şeytan sardırırız da yanından hiç ayrılmaz"⁵³ âyet-i kerîmesi de böyledir.

Allah vahyi ile şeytânî vahiy çatışması bir başka âyet-i kerîmede şöyle tasvir edilir: "İşte biz her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık, onlar birbirlerine yaldızlı sözler fısıldarlar,⁵⁴ Rabbin isteseydi böyle yapamazlardı, artık onları uydurdukları ile baş başa bırak, ahirete inanmayanların gönülleri bu uyduruk şeylere aksın, bunlardan hoşnut olsunlar ve ne işlerlse işlesinler diye."⁵⁵

⁵⁰ Nisâ sûresi, 119-120.

⁵¹ Temennî, Kur'ân-ı Kerîm'de bazı âyet-i kerîmelerde sözlük anlamı ile istemek ve arzû etmek mânâsında da kullanılmıştır. Meselâ bk. Bakara sûresi, 94-95; Cuma sûresi, 6-7.

⁵² Elmalılı Hamdi Yazır, age., VI, 4196, 4197.

⁵³ Zuhruf sûresi, 36.

⁵⁴ Şu'arâ sûresi'ndeki "يُلْفُونَ السَّمْعَ"nın öznesi olan vav, hem cin şeytanlarını hem insan şeytanlarını anlatabilir. Nitekim bu âyet-i kerîmedeki karşılıklı fısıldaşma, karşılıklı dinlemeyi de gerektirir.

⁵⁵ En'âm sûresi, 112-113.

C. DİĞER NASLARDAKİ TEMAS

Şeytan-sezgeniciliği durumunda olan kişi, başka deyişle şeytânî verilere açık/hazır vaziyetteki bir alıcı, algılarına kendi ahlâkî değerlerini (birikimlerini) katıştırabilir, şeytan kaynağından doğrularla karışmış veriler gelebilir, (şeytanın sağdan yaklaşması). Bu algı ve birikimlerin edebî herhangi bir tür olarak yansımaları, algı ve birikimlerin kendi öz değerleri ile doğru orantılıdır. Şeytandan aldığı bâtili şiirine veya romanına geçiren edebiyatçı şair veya romancı, bâtili değerinde bir söz söylemiş olur. Kur'ân-ı Kerîm'den veya başka bir kaynaktan aldığı bir hakikati şiirine veya romanına geçiren edebiyatçı şair veya romancı ise, hak değerinde bir söz söylemiş olur, hak ve bâtili birbirine karıştıran da karışık değerli bir söz ortaya koymuştur. Rasûlullah (SAV) geldiğinde edebî tür olarak hitabet de az çok bir geçerlilik taşımakla birlikte en çok ve baskın olarak gündemi işgal eden edebî tür şiir idi. Onun için Rasûlullah (SAV)'ın değişişlerinde "şiir" ve "şair" kullanımı hepimizin her zaman anladığı anlamda kullanılmıştır ve çok önemlidir, bunlar hakkında yapılan değerlendirmeler de onu bir sanat olarak ele alma şeklinde değil, muhtevasının dînî yönden eleştirilmesi şeklinde olmuştur. Şiir, hak ölçülere uygunsuz veya ters değilse şiirsel özelliğini kaybetmez. Ama hakkı getiren kişi, onu hak ölçülerle değerlendirir. Bu, şiir, mutlaka Allah'tan, cihattan bahsedecek anlamında değildir. Aşağıda çeşitli şairlerden bahsedeceğiz. Orada bu konuyu tekrar ele alacağız. Şimdi Rasûlullah (SAV)'ın değişişlerine bakalım.

I. Bazı Hadislerdeki Durum, Le-sihran, Le-hikmeten

"İْن مِّنَ الشَّعْرِ حِكْمَةٌ"⁵⁶, Yani şiir vardır hikmettir. Buhârî, sadece bu kadar rivayet etmiştir.

"İْن مِّنَ الْبَيَانِ لَسْعْرًا"⁵⁷, Yani nice açıklamalar vardır ki büyüdür, kandırmacıdır". Ebû 'Ubeyd, bu hâdis hakkında der ki: "Anlam, bir kişiyi öyle över ki açıklamalarına inanılır, gönüller o söze meyleder, sonra kalkar aynı adamı öyle yerer ki yine inandırır, gönüller bu farklı söze kayar, sanki o kişi bu yolla dinleyicileri büyülemiş, onları basbayağı kandırmıştır."⁵⁸ Yani buradaki büyülemek kelimesi Türkçe'deki mecazî anlam olan çekici ve son derece güzel olma anlamını ifade etmez. Gerçi bunu da söylemişler, hatta zor yerine getirilebilir bir yardımcı tatlı sözleri ile koparmayı beceren bir ihtiyaç sahibine Ömer b. 'Abdülazîz'in, "bu helal olan sihirdir" dediği buna delil gösterilmişse de, bu delillendirmenin iki yönden yanlış olabileceğini düşünüyoruz. Helal olması, bâtili hak göstermek gibi bir durumun olmamasındandır. Çünkü adamın isteği aslında helal bir istektir, sadece Ömer b. 'Abdülazîz açısından yerine getirilmesi çok zor (müteazzir)'dur, ama adam narin ve tatlı sözlerle onun kalbini yumuşatıyor. "Uydurma hadîs" terkinde olduğu gibi burada da helal sözü, adamın söylediği tatlı sözlerin "İْن مِّنَ الشَّعْرِ حِكْمَةٌ" hadisindeki sihirli sözler cinsinden olmadığını gösterir. Çünkü sihir hiç bir şekilde helal değildir. Bu hadisin devamında "وَإِن مِّنَ الشَّعْرِ حِكْمًا (حِكْمًا)" buyruluyor. Yani "şiir vardır hüküm (/hikmetler) ifade eder. Bu da öne sürülmüş ve hadisin birinci kısmında övgü olduğu iddiası desteklenerek yan yana sözlerin genellikle aynı hükmü taşıyacağı belirtilmiştir.⁵⁹ Bu da sık rastlanan garip bir delillendirmedir. Genelde öyle olması özelde başka olmasını gerektirmez. Sonra kim saydı döktü de genelde öyle

⁵⁶ Sahihu'l-Buhârî, Edeb, 90 (VII, 107).

⁵⁷ Sünen Ebî Davûd, Edeb, 95, h. 5011.

⁵⁸ Sünen Ebî Davûd, Edeb, 95, h. 5009.

⁵⁹ Sünen Ebî Davûd, Edeb, 95, h. 5011'in dipnotu, (V, 277).

olduğu ortaya çıktı. Aynı kişiler bakarsınız bu sefer başka bir yerde, meselâ Kur'ân-ı Kerim'de karşıt sözlerin (cennet/cehennem, hak/bâtıl gibi) hep yan yana geldiğini söylerler. Bizce böyle bir delillendirme ancak teşvik sadedinde olabilir. Biz hadiste asıl anlatılanın şu olduğunu düşünüyoruz: "Kimi açıklamalar kandırmacıdır, kimi şiirler de hüküm ve hikmet taşırlar." Rasûlullah (SAV), bu sözünde çok önemli bir ikileme değişiyor. Birincisi beyân, yani açıklama. Bu toplumsal hayatta hükûkî, ahlâkî ve ictimâî değeri ve uzantısı olan sözleri ifade ediyor. Yargıyı, idareyi ve halkı muhatap alan açıklama mahiyetindeki sözlerin muhtevası açık, doğru, aralayıcı (beyânda bu anlam da var), yani doğruyu eğriden ayıran ölçülü ve belirleyici bir netlikte olması gerekir. Onun için Rasûlullah (SAV), konuşmalarımızın böyle olması gerektiği noktasında hem bir uyarı yapıyor hem böyle olmayanların da bulunabileceğine dikkatimizi çekiyor. Çoğu şeytan kaynaklı olması, içinde abartıların, süs ve bezeklerin de çokça bulunması nedeniyle genelde hayattaki konuşmalar mesabesinde tutulmayan, bazen hükûkî yaptırımlara hedef sayılmayan⁶⁰ edebî bir tür olan şiirin içinde de hüküm ve hikmetler bulunabileceği belirtilmiştir.

Hatta bu hadis daha geniş olarak şu şekilde de rivayet edilmiştir: "Kimi beyânlar vardır sihirdir, kimi ilimler cehalettir, kimi şiirler hükümdür, kimi kaviller de 'iyâl veya 'ayl yani yük ve yüklemidir." "Sa'sa'a b. Sûhân demiştir ki: "Kimi beyanlar vardır sihirdir", yani bir kişi olur, üzerinde bir hak vardır ancak ağzı, hakkı alması gerekenden daha iyi laf yapar, delil bulur, açıklamaları ile milleti büyüler kandırır ve hakkı gasp eder, "kimi ilimler cehalettir" sözüne gelince, âlim, bilmediği bir konuda zorlanmalara kalkışır, cehalet ortaya koyar, "kimi şiirler hükümdür" sözü ise, hani şu insanların öğüt aldığı öğütvarî şiirler, vecize beyitler var ya işte onlardır, "kimi kaviller de 'iyâl veya 'ayl yani yük ve yüklemidir" yani kişiye yük (getiren ehl ü iyâl veya yüklem)'tür sözüne gelince, söz ve konuşmalarını ilgisi olmayan ve dinlemek istemeyenlere sunman ve söylemendir."⁶¹ Binaenaleyh bu dört hususun iki yüzü ile anlatılışı, asıl niteliklerinin dışında bir niteliğe bürünmelerini hassaten belirtmek içindir. Bu bakımdan beyân (açıklama)'nın asıl niteliği doğru olmasıdır ama kimileri açıklamaları ile kandırmaca yapabilirler, şiirde asıl olan şeytan kaynaklı ve abartılı olması ve yalanlarla bezenmesidir ama kimi şiirler hüküm (sağlam yargı) ve hikmet taşırlar, ilmin temel niteliği ilim olmasıdır ama bazen zıddı olan cehalete dönüşebilir. Söz, ehline ve muhatabına söylenir ama bazen değil ehli, muhatabı bile olmayanlara yüklem yapanlar çıkabilir.

Bu hadisin ilginç bir yönü de fevkalâde derin bir ayrıştırmayı içermesidir: Şöyle ki:

Verici/Kaynak Görünüm ve Yansıma Nitelik Alıcı

Allah/fitrat İlim Hak Hakikat Ehli

Şeytanı sezme Cehalet Sihir ve Kandırmaca Aldatıcılık Ehli ve lâyiği

İlim Allah'tandır, selim fitratla örtüşür, niteliği, sihir ve cehalet olmaması yani hak olmasıdır, ehline ilkâ edilir, böyle bir ilim, sahibini yükseltir. Allah ilmini taşıyan Kur'ân'ın karşıtı ise, Şu'arâ sûresi açıklamalarında değindiğimiz üzere şeytânî vahiylerdir, bunları sezme çalısanlar şu'arâdır, bu şeytânî bilgiler bilgi değil cehalettir, câhiliyyedir, niteliği sihir ve aldatmaca olmasıdır, her birinin bir ehli vardır, her ikisi de ehli olmayana yaraşmaz, şeytanlara Allah vahyi, Rasûlullah (SAV)'e ve mü'minlere de şeytan vahyi yaraşmaz.

⁶⁰ İbn Kesîr, *age.*, VI, 184-185.

⁶¹ Sünen Ebî Davûd, *Edeb*, 95, h. 5012 ve dipnotlar.

Nitekim aynı minvalde Rasûlullah (SAV), "Sizden birinin içinin (patlar-akar de- recede) irinle dolması şiirle dolmasından daha iyidir"⁶² demiştir. Buhârî bunu, "İnsanın şiirle, kendisini Allah'ın zikrinden, ilimden ve Kur'ân'dan alıkoyacak kadar yoğun uğ- raşmasının⁶³ hoş olmaması" başlığı ile vermiştir. Elbette öyledir. Gönderi, önce şeytânî sezgilerin ve bozulmuş fıtratın tezahürü olan şiirlere, Kur'ân'ı, doğrudan veya dolaylı olarak örtmeye, gündemden düşürmeye çalışan edebî ürünlerdir. İkinci olarak imtilâ sözcüğü kullanılıyor. Gırtlığına kadar bir kişi bu vahiylerle dolmuşsa, peşine ayak takımının düşeceği bir kişi halini almışsa, neredeyse kafasının her bölümünden başka bir ses çıkararak her vadinin şaşkın gezgini olmuşsa, onun bu hâli için cerahatlı yaralar kaplanmış bir kimsenin hâlinde daha kötüdür.

İslâm, hiç bir nassının hiç bir yerinde bir sanat olarak şiire asla olumsuz bir şey söylememiştir. Onun hedefi Allah vahyinin karşı odağıdır. Bu odaklanmanın pîri İblis ve gerisi onun yardımcılarıdır. İslâm insanı, insan düşmanı olan şeytanlara karşı uyarır. Engin hoşgörüsü ile hatta bu türden şeylere "az ise, affedilir cinsten ise, kendi kabin- da kalır dışarı taşmaz ise" gibi bahane ve göz yummalarla ses çıkarmamış, en azından küçük günahlara takındığı tavrı takınmıştır. Bu affedicilik yine de şiire, bir sanat olarak hoş görü ile bakmak anlamında değildir. Şiir, bir sanat ve edebî tür olarak her zaman kesinlikle desteklenmiştir. Sonra şiirin, edebî bir tür olarak bir günahı yok ki sanık sandalyesine oturtulsun, mesela hitabet kimsenin aklına gelmesin, roman türü sonra- dan çıktığı için İslâm'ın eleştirilerinden kurtulsun ve karikatürler o zamanlar henüz doğmadığı için şimdi rahatça yaşıyor olsun?! Böyle bir durum, bir akl-ı selîm sahibi için söz konusu olmamalıdır. Eğer birileri, İslâm'ın, mutlaka edebî bir tür olan şiir sanatı ile söylenmiş dizelerini bazen eleştirdiğini mutlaka söyleyecekse, bunun sebe- bini belirtmelidir. Bu sebep o dizelerin şiir ve nazım olması değil, kesinlikle muhteva- sındaki yıkıcı unsurlardır. Aynı unsur hangi edebî türde varsa, İslâm o edebî türe değil, orada işlenen cinayete karşı çıkar. Sonra o kötü sözün mutlaka edebî bir tür olması da gerekmez. Mesela "ben sizin en büyük Rabbinizim" sözü bir nesirdir ve üç tamlamalı bir cümleden başka bir şey değildir. Aynı stilde bir kul Rabbine "ben senin aciz kulu- num" derse Rabbi onu beğenir, Firavun, aynı stilde "ben sizin en büyük Rabbinizim" demiş ve denizde boğulmuştur. Eğer Firavun'un suçu, kurduğu cümle stilinden kay- naklansaydı, aynı stil ile söylenmiş bütün hak sözler ve normal konuşmalar, bu sebeple zan altında kalmış olurlardı. İşte edebî bir tür olarak şiir, üstelik âyetlere dayandırıl- larak, maalesef böyle bir zan altında bırakılmıştır. el-İnsâf!

Rasûlullah (SAV)'in, "Şairin söylediği en doğru söz Lebîd'in, dikkat edin Allah'ı dışlayan her şey bâtıldır (ألا كل شيء ما خلا الله باطل)", sözüdür⁶⁴, Umeyyetu'bnü Ebi's-Salt de neredeyse Müslüman olacaktı"⁶⁵ büyüğü da aynı şekilde değerlendirilmelidir. Yani o, şiirsel sözleri ele alırken, bir edebî tür olarak değil muhteva olarak değerlendirmiştir.

II. Âlimlerin Görüş ve Tavırları

⁶² Sahîhu'l-Buhârî, *Edeb*, 92 (VII, 109).

⁶³ Ebû 'Ubeyd'den de böyle bir yorum nakledilmiştir, bk. Sünen Ebî Dâvûd, *Edeb*, 95, V, 276.

⁶⁴ Bazı edebiyat kitaplarında hadîs-i şerîfe, beytin, "ve her nimet hiç şüphesiz sona erecektir" anlamındaki رَكْلٌ نَيْمٍ لَا رَكْلٌ نَيْمٍ مِثْلَهُ دَاهِلٌ يَنْبَغِيهَا" mısraı da dahil edilir ki yanlıştır. Nitekim Lebîd bu beyti Kureş'in bir meclisinde okurken Osmân b. Maz'ûn ona itiraz etmiş, ve yalan söyledin, Cennet'in nimetlerine zeval yoktur" demiştir, (bk. İsmail Hakkı Sezer, *Labîd b. Rabî'a ve Mu'allakasında Tasvir*, Konya, 1995, s. 16'da gösterilen İbn Hişâm, *es-Sîratu'n-Nebeviyye*, nşr. Mus- tafâ es-Sakâ, İbrâhîm el-Ebyârî, II, 9-10; el-Merzubânî, *el-Muvaşşafî*, Kahire, 1343, s. 72.

⁶⁵ Sahîhu'l-Buhârî, *Edeb*, 90 (VII, 107).

Âlimlerin şiire dair çok önemli değerlendirmeleri vardır. Bu değerlendirmeler, şiiri edebî bir tür olarak ele alan değerlendirmeler olup günümüzde özellikle edebî tenkide dair yazılmış olan eserler ve önceki meşhur kaynaklarımız bu görüşlerle dopdoludur. Şiiri, Din Gününün Mâliki'nin kulluk değerleri açısından ele almadıkça onun öz yapısı, özellikleri, konuları, vezin ve kalıpları hakkında söylenecek sözler birbirinden pek farklı olmayacaktır. Bizce dînî eleştirel boyut, İslâm'ın gelişi ile, o gün ortaya çıkmış değil, önceden var olmuş ve mesela ahlâksızlıklara karşı içi sızlayanların haklı tavırları onaylanmış, ne başka bir söz türü, ne edebî bir tür olan şiir, ağzında dili var diye insanları öyle veya böyle rencide etme ayrıcalığı kazanmamıştır. Âlimlerin Kur'ân'da geçen şiir ile, edebî bir tür olan şiiri aynı şey sayarak, içinden imanlı/dinî şiirleri "iman edenler hariç" istisnası ile ayırmaları olayı bizce kesin bir yanılısma ve karıştırmadır ve edebî tür olan şiir, "şair ve şuarâ" âyetlerinin içine, "şeytan kaynaklı merdut bir muhteva taşıyorsa" girer, edebî bir tür olarak girmez, türü ne olursa olsun her bâtil sözün girdiği gibi girer.

III. RASÛLULLAH (SAV)'İN BAZI ŞİİRSEL SÖZLERİ

"Rasûlullah (SAV) yürürken ayağına taş çarpıp tökezledi ve parmağı kanadı da bunun üzerine "هَلْ أَنْتَ إِلَّا إِصْبَعٌ دَمِيَتْ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ مَا لَقَيْتَ" dedi."⁶⁶ Onun bu ve benzeri sözleri, Rasûlullah (SAV)'in şair olmadığına ve kendisine şiir öğretilmediğine dair âyet-i kerîmelerle sanki çatışıyor kabul edilerek bu tür beyitler tesadüfen şiir veznine uymuştur, kasd-ı mahsus ile şiir olarak söylenmemiştir gibi izahlarla kurtarılmıştır.⁶⁷ Bu gibi konuların nezaketi, makul düşünmeye engel olabiliyor. En azından "izah yaparken ihtiyatlı davranmışlardır" denilebiliyor. İyi niyetli ihtiyat ve tavakkuflara saygı duymakla birlikte bu herkes için geçerli değildir. Kimi âlimler gibi bu tür nazik konuların üzerine çekinmeden gitmek de hakikatin kazanılmış bir hakkıdır, çiğnenmemelidir. Bu bakımdan bizce Rasûlullah (SAV)'in dilinden dökülen bu tür şiirsel sözler "o istemeden oluverdi" türünden rastlantılar değil, onun üstün söz söyleme yeteneğinin bir tezahürüdür. Edebî bir tür olan şiirin kalıplarına uygun üç beş beyit söylemek niçin kusur olsun da rastlantı ile izah edilsin? Onun böyle kusurlardan (!) korunmuş masum bir peygamber olması için mutlaka nesir türünde söz söylemesi gerekmez. Çünkü onun korunmuş olduğu şiir, edebî bir tür olan şiir değil, kimi ediplerin, hatiplerin, söylemcilerin, teorisyenlerin vs. sergilediği "şeytan-sezgililiği" anlamındaki şiirdir, şeytana açık olmak, onun verilerine kulak kabartmak, gerek ondan gerek kişinin kendi ahlâk dışı birikimlerinden oluşan bir örgüyü işletmek anlamındaki şiirdir.

Binaenaleyh bizim kanaatimize göre Rasûlullah (SAV)'in o türden şiirsel sözleri az önce de söylediğimiz gibi "o istemeden oluverdi" türünden rastlantılar değil, onun üstün söz söyleme yeteneğinin bir tezahürüdür ve basbayağı edebî bir tür olan şiir parçacıklarıdır.

"Rasûlullah (SAV), kendi çağında, şeytânî vahiyleri edebî ürün haline getirenlerin bir edebiyatçı olarak şair takımı olması nedeniyle edebî tür olan şiir kalıplarında söz söylemekten özellikle kaçınmıştır, çünkü onlara zahiren benzemesi şüphe doğurur" şeklinde bir ihtimal de akla gelmiyor değil ancak onun, becerebildiği veya becerebileceği bir yetenekten kaçınması ayrıdır, öyle bir yeteneğe sahip olmaması ayrıdır.

⁶⁶ Sahîhu'l-Buhârî, *Edeb*, 90 (VII, 107).

⁶⁷ Bk. İbn 'Abdi Rabbih, *el-İkdu'l-Ferîd*, V, 282-283.

Allah'ın "Biz ona şiir öğretmedik"⁶⁸ sözünde eğer şiir ile herkesin anladığı sanat anlaşılırsa o zaman Rasûlullah (SAV)'in bu yetenekten ve böyle bir şeyi becerebilmekten yoksun olması gerekir. Kimilerince böyle bir eksiklikten (!) münezzehe gibi gösterilse de tam aksine aslında onun üstün söyleme yeteneği şiirsel sözler söylemesine zemin dahî hazırlar. Hatta onun, hiç bir şairin şiirinde bulunmayacak derecede mükemmel nesirsel sözleri, Arap şiirinin aruz vezinlerinde kasideler döşenmesine gerek bırakmamıştır. Şu kadar var ki, bazı vezinlere ve kurallara bağlı sözler söylemek, var olan yeteneği ve alt yapıyı geliştirmeyi gerektirir. Rasûlullah (SAV) belki edebî tür olan şiir sanattan bu sebeple de kaçınmış olabilir. Bu işi beceren yârânı var; meselâ Hassân b. Sabit var. Sonra o, meramını, üstüne basarak söylüyorum, en üstün beyitleri, şah beyitleri de taç beyitleri de aratmayacak bir ustalıkta, bazen düz nesir olarak, bazen secili nesir olarak söylemiştir. O sözler, edebî tür olan şiirin, içtenlik, duygusalılık, vurgululuk, yoğun anlatım gücü gibi erdem ve özelliklerine de çoktan sahiptir, öyle olunca niye gidip o türe saplanıp kalsın veya o türü yeğlesin? Dahası edebî bir tür olan şiir denince niye eski Arap şiirinin aruzlu manzûmeleri hareket noktası olsun? Yani Rasûlullah (SAV)'in bir çok sözü şimdi serbest şiir denen ve nesre benzeyen edebî türü andırıyorsa acaba Rasûlullah (SAV) şair değildir diye hangi âlim onu bu sefer ne ile müdafaa edecek? Sonra Rasûlullah (SAV) şair olamaz da acaba romancı, hikayeci olabilir mi? Gerçekten de Rasûlullah (SAV)'e yakıştırılmayan şiirin ve şairliğin, edebî tür olan şiir ve şiir ustalığı olarak anlaşılması hatası, alabildiğine geniş yorum yanlışlıklarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Rasûlullah (SAV), sözleri, şeytan kaynaklı olmayan, hevâsından konuşmayan bir Allah elçisidir. Kur'ân-ı Kerîm'in ilgili âyet-i kerîmelerinde ona öğretilmediği belirtilen şiir, şeytânî vahiylerle kapalı olmasıdır, hevâsından konuşmamasıdır, hayal ve kuruntuların peşine düşmemesidir, uydurmacı ve aklına geleni söyleyen biri olmamasıdır. Aynı âyet-i kerîmelerde edebî bir tür olan şiire değinilmemiş veya sataşılmamıştır. İmru'u'l-Kays gibilerin şiirleri o âyet-i kerîmelerin içine, edebî bir tür olarak şiir oldukları için değil, muhtevalarında şeytânî mel'ânetler bulunduğu için girerler. Rasûlullah (SAV) ve ashâbı bu tür mel'ânetlerden uzaktır. Bu anlamda Hassân b. Sâbit de şair değildir. Edebî bir türün ustası olarak şâirdir, şeytânî vahiylerle kulak kabartan anlamında şair değildir. Binaenaleyh bu bağlamda edebî bir tür olan şiire dair de bir şeyler söylemek isteriz.

EDEBÎ.BİR TÜR OLAN ŞİİRE DAİR

A. İSLÂM'IN EDEBÎ BİR TÜR OLAN ŞİİRE BAKIŞI

Eğer Kur'ân-ı Kerîm, sözleri ve eylemleri, olay ve olguları hep hak/bâtıl, hayır/şer, doğru/yanlış gibi ölçülerle değerlendiriyorsa, bütün bunların bizzat kendi öz ve özelliklerine dokunmuyor demektir. Hatta dokunmamaktan öte, onları seçmiş ve yaratmış demektir. "Rabb'in dilediğini yaratır ve seçer, onların seçenekleri yoktur, O, onların ortak koşmalarından çok uzak ve çok yücedir."⁶⁹

Allah insanı da yaratmış, onu sayamayacağımız kadar çok yeti, özellik ve becerilerle donatmıştır. Edebî türlerin herhangi biri ile sanat icra etmek, mesela şiir söylemek, roman yazmak, hitabeler, konferanslar vermek belki insanın özdeşi olan sözü ve

⁶⁸ Yasin sûresi, 69.

⁶⁹ Kasas sûresi, 68.

konusmayı ilgilendirdiği için sanatların en yükseklerindedir.⁷⁰ Allah'ın insanların bu yetilerini kullanması için haydi demesi, her birinin değerini izah edip şiir söyleyin, hikayeler yazın vs. demesi gerekmez. O her şeyi ulemânın, husûn-kubuh (iyi-kötü) ikilemi ile bir araya getirdikleri genel bir çerçevede ele alır. Neyi yasaklamışsa ondan kaçınılır. Neyin hangi özelliği veya oranı veya şekli yasaklanmışsa ondan kaçınılır. Onun dışında her şey serbesttir, hatta temel değerlere ulaşmada bunlar teşvik edilmiştir.

İkinci olarak, genel yasalarla insana tevdi edilen bütün emanetlerin taşınması ve işletilmesi istenmiştir. Bu âyet-i kerîmeleri saymaya gerek yoktur. Kur'an'da söylemek ve anlatmakla ilgili binlerce cümle var. Herkes söylemini istediği edebî tür ile dile getirir. Hatta ulaştırma⁷¹ gibi daha genel ifadeler de var. Samimi duyguların, içten düşünüşlerin ulaştırılması da bunun içine girer. Rasûlullah (SAV)'ın bu gibi emirleri tutarken bize ulaştırdıkları hep farz/haram, namaz/oruç/hac zekat gibi şeyler değildir. Onun bize, nice ince duyguları, derin düşünüşleri ve belirleyici yargıları aynı ince, derin ve belirleyici anlatımları ile ulaşmıştır.

Bunu peşinen söyledikten sonra özelde şiire yönelik teşvikler, içimizi daha da serinletecektir. (!)

Bu teşvikleri Rasûlullah (SAV)'ın ve ashâbının şairlere karşı tavrı noktasında ve üç maddede ele alabiliriz:

I. UMEYYE, LEBÎD, ZUHEYR GİBİLERİN VE SAİR ŞİİRLERİN DURUMU

Umeyye, peygamberliğin kendine geleceğini umuyordu. Şiirinde hep dînî motifleri işledi. Peygamberlik Rasûlullah (SAV)'e gelince ona inanmadı. Rasûlullah (SAV), onun hakkında "Umeyyetu'bnü Ebi's-Salt de neredeyse Müslüman olacaktı" buyurdu. Bunu daha önce anmıştık. Lebîd hakkındaki sözünü de aynı yerde aktarmıştık. Çok önemlidir, Rasûlullah (SAV)'ın bu gibi sözleri şiiri doğrudan teşvik eder anlamında yorum yapmıyoruz. Rasûlullah (SAV) şöyle diyebilirdi: "Geçin bunları, bunlar şiirdir, bana şiir de yaraşmaz, ne söylerim ne de dinlerim vs." Ama demedi çünkü şiir, şiir olarak yani bir söz ustalığı olarak zan altında değil ki Rasûlullah (SAV) onu aklasin veya ona teşvik etsin de Müslümanlar bu sayede bunun dinde caiz veya müstahsen olduğunu anlasınlar ve şiir döşenmeye başlasınlar. Böyle bir şey yoktur. İşte böyle bir şeyin olmaması şiirin tamamen doğal ve yasal bir insanî boyut olduğunu gösterir. Rasûlullah bu sözleriyle bir sanat olarak şiiri ve bir söz ustası olarak şairi değil şiirdeki muhtevayı değerlendirmiştir.

II. HASSÂN GİBİLERİN DURUMU

Ebu Hureyre'nin aktardığına göre Rasûlullah (SAV) Hassan b. Sâbit hakkında "Rasûlullah yerine sen cevap ver ey Hassân, Allahım, (sen de) onu Rûhu'l-Kudûs ile destekle (اللَّهُمَّ أَيَّدْهُ بِرُوحِ الْقُدُّسِ)" diyerek dua etmiştir, veya "Onları hicvet, Cebrâil seninle

⁷⁰ Nitekim Hz. Ömer, "Kişinin en üstün sanatı şiir beyitleridir ki onları gereksinimlerinde sunar, saygın kimselerin gönlüne onlarla girer. kötülerin de kalbini onlarla yumuşatır" demiştir. Aslında bu, her güzel ve yerinde söze teşmil edilebilir ama doğrusu bence de söz türleri içerisinde şiirin ayrı bir yeri vardır. Yine de burada Yunus'un "Söz ola kese savaşı/ Söz ola kestire başı/ Söz ola ağulu aşı/ Bal ile yağ ide bir söz" dizelerini analım.

⁷¹ "Onlar Allah'ın ulaştırılmasını emrettiği şeyleri ulaştırırlar (vasl)", Ra'd sûresi, 21. Bu, genelde akrabalık bağlarının gözetilmesi şeklinde yorumlanır. Halbuki bunun içine ulaştırmaya konu olabilecek her şey girer, güzel söz, tatlı dil, güler yüz, gönül alıcı konuşmalar v.s. Bunlar sözün hangi türünde olursa olsun fark etmez.

beraberdır"⁷² demiştir. 'Âmir b. el-Ekva' isimli şair zâtın Hayber yolunda şiir söyleyişi ve Rasûlullah (SAV)'ın onu övmesi⁷³ de aynı şekildedir. Yani bu zatlar Müslüman'dırlar. İslâm'ı müdafaa sadedinde şiirler söylemişlerdir. Onların sözleri de şairlik sanatı olarak ele alınmamış, içerik olarak övülmüştür. Bu övgülerin şiiri desteklemesi şöyledir: Eğer şiir yanlış bir şey olsaydı Rasûlullah (SAV) "siz bu sözleri nesir olarak söyleyin, aruzla vezinle uğraşmayın" derdi. Yani İmruu'l-Kays'i yeren sözleri de şiire bir sanat olarak eleştiri değildir, Hassân ve Umeyye gibileri övmesi de. O, her şeyi olduğu gibi o sözleri de, sadece getirdiği hak ölçülerle ve konuları açısından değerlendirmiştir.

Buna daha çarpıcı bir örnek verebiliriz. Rasûlullah (SAV), Hutay'e'nin "Sana günler bilmediğin şeyleri gösterecek, sana haberleri azık vermediğin (tanımadığın) kişiler getirecek" sözü hakkında "Bu peygamberlik sözlerindedir (nübüvvet kelâmı)" demiştir.⁷⁴ Rasûlullah (SAV)'a yakışmayan şiirden bir beyit nasıl olur da nübüvvet kelâmı olabilir? Eğer o bu övgüsü ile edebî tür olan şiiri övmüşse, üstelik nübüvvet kelâmı diyerek övmüşse o zaman demek ki şiire nübüvvet kelâmı olmak yakışır?! Elbette değil! Burada övgü beytin anlamına yöneliktir. O anlamı şair şiirsel bir ifade ile ve edebî bir tür olan şiir ile dile getirmiştir. Bir peygamber aynı anlamı söylemek isteseydi, faraziye kurmak zorundayız, muhtemelen şiir ahengi taşımayan daha uzun veya kısa bir cümle kuracaktı. Bir bu kadar önemli olan diğer husus da şu ki Rasûlullah (SAV), bu türden nesirsel sözleri de aynı şekilde övmüştür, yerilecek cinsten ise yermiştir. Rasûlullah (SAV) övgüsü de yergisi de anlama ve içeriğin şer'î değerine yöneliktir.

III. KA'B B. ZUHEYR GİBİLERİN DURUMU

Rasûlullah (SAV), bilindiği üzere Ka'b'a, okuduğu şiire karşılık bir hediye olarak bürdesini yani hırkasını giydirmiştir. Yine bilindiği üzere Ka'b o meşhur kasidesinde, sevgilisini biraz da ayıpçı ifadelerle tasvir ediyor. Ama Rasûlullah (SAV)'den o kısımlara bir eleştiri gelmemiştir. Demek ki başkasının hakkına tecavüz yoksa, başkasının namusuna dil uzatılmıyorsa, kalpte eğrilik olmadan dinleyip geçiliyorsa ve şiir herkesi kendi sınırında gezdiren bir eda ile yorumlanmışsa o kadarına cevaz var demektir. Hatta Rasûlullah (SAV)'e de ashâp bu tarzda takılmış, ashâptan da ona takılanlar olmuştur.

B. EDEBÎ BİR TÜR OLAN ŞİİRİN KONULARI

Konusuz şiir olmayacağına, biz de hep Rasûlullah (SAV) konuları yermiş veya övmüştür dediğimize göre o zaman Rasûlullah (SAV), şiiri hem övmüş hem yermiş midir sorusu akla gelmemelidir. Çünkü bu övgü ve yergiler, şiiri şiir yapan özellikler göz önüne getirilerek değerlendirilmelidir. O zaman şu sonuca varılır: Konu denen husus bütün konuşma ve söyleme biçimlerinde vardır. Yani hiç bir söz anlamsız ve konusuz olamaz. O halde konu, şiiri diğer edebî türlerden ve konuşma şekillerinden ayıran bir özellik değildir. Aynı konu ve anlam hangi edebî türle ifade edilirse edilsin Rasûlullah (SAV) ona bâtil ise karşı çıkmış, övülecek bir şeyse övmüştür, ses çıkarılmayacak bir şey ise de ses çıkarmamıştır.

⁷² Sahîhu'l-Buhârî, *Edeb*, 91 (VII, 109).

⁷³ Sahîhu'l-Buhârî, *Edeb*, 90 (VII, 107-108).

⁷⁴ İbn 'Abdi Rabbih, *el-'İkdu'l-Ferîd*, V, 271.

Bu bağlamda Allah'ın "Onlar yapmayacakları şeyleri söylerler" âyetine dayanarak, şairlerin, haddi gerektiren bir şeyi şiirlerinde söylemeleri halinde had gerekir mi gerekmez mi konusunda ikiye ayrılımlarının⁷⁵ sebebinin yine edebî tür olan şiire bağlanması da bizce yanlıştır. Yani affedilmiş sebebinin bu sanılması yanlıştır. Çünkü affetme, görmezlikten gelme, örtme ve "iyi düşün, öyle olmamıştır" türünde itiraftan vazgeçirmeler normal sözler için de geçerlidir. Meselâ lağv yeminin keffaret cezası gerektirmediği âyetle sabittir.⁷⁶ Bu bir, ikincisi aynı yorumlama keşke "Ey iman edenler, niçin yapmayacağınız şeyleri söylersiniz" âyet-i kerîmesinde de işletilseydi de suçlama ve kınama siyakında gelen azarlama, şairlere olduğu gibi bütün müminlere de bir bahane oluverseydi (!) diyorum. Kaldı ki âyetin hemen devamında bunun büyük bir yanlış olduğu dile getirilmiştir.

Eğer şiirin bir özelliği de abartı ise, Rasûlullah (SAV)'in bazı beyitlerdeki abartılara karşı çıkışı yine onlar "edebî bir tür olan şiir"de geçtiği için değildir. Meselâ "Allah ve sen isterse (niz)" anlamındaki şirk sayılan sözlere karşı çıkışı böyledir.⁷⁷ Çünkü Rasûlullah (SAV), "Allah ve sen istersen" diyen kişinin bu hatasını düzelterek "Allah isterse, de, sonra Muhammed isterse (veya sonra Muhammed ister)" ya da "Yalnızca Allah isterse de" buyurmuştur. Kulu, Allah isteğine ortak kılmayıp, kulun isteğini O'nun istemesinden sonraya bırakmak en azından Allah kadrine saygı ve onun onurunu gözetmektir. Önemli olan şudur: Şiirin özelliği niye abartı olsun? Her söz çeşidinde abartı bulunabilir. "Şiirin en tatlısı en yalan olanıdır" sözü doğru kabul ediliyorsa, bunu doğru kabul eden kişi hikmet ehlinin doğru sözlerini değil, ayak takımının sahte şamatalarını beğenecektir veya doğru konuşan hatibi değil, yalanlar döktüren bir lâfbazanı alkışlayacaktır. Nasıl olmuşsa şiire böyle hak etmediği nitelikler yüklenmiş, daha yerinde deyişle yegâne özelliği bunlar kabul edilmiş, sonra da sanık sandalyesinde her şeye mahkum edilmiştir.

Dahası şiire, her şey konu olabilir. Kimileri kendi meyillerine uygun geldiğinden veya öylesi içinde yoğrulduğundan belli konulardaki şiiri şiir sayar. Biz onların bu eğilimlerini kabul etmeyiz, onlar da kendi kanaatlerinden şaşmazlar. Önemli değil. Ama şu bir gerçek ki insanları kanaatlerden çok aşamadıkları, belki de aşmamaları yakışan yaratılışları ile bu yaratılışa daima el koyan yaratıcı yönlendirir. Şeytânî boyuttan çokça söz ettik. Aslında şiirin temelini işte bu üç husus, yani "yaratılış", "Allah'ın tutuşu ve eli" ile "şeytan" oluşturur:

a. Yaratılış: İnsan gerçekten bir beşer olarak "en güzel işleyiş ve kalkış"⁷⁸ özelliği ile yaratılmıştır. Bunun için gerekli birikim de verilmiştir. Yaratılıştaki rengârenk söyleme, konuşma ve dile getirme yeti ve birikimleri ile donatılmıştır. Şairlik de bunlardan biridir ve şairlik çok boyutlu bir sanatkârlıktır.

⁷⁵ İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-'Azim*, thk. Muhammed İbrâhîm el-Bennâ, Muhammed Ahmed 'Aşûr, 'Abdulazîz Çuneym, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1985, VI, 184.

⁷⁶ Bizim düşüncemize göre Müslümanlarla ve edebî bir tür olan şiire hiç alakası olmayan, tam aksine ısrarla söylediğimiz üzere şeytânî vahiyleri sezmeye çalışan küfür elebaşlarının bir niteliği olarak gündeme getirilen ve yer-mek üzere kullanılan "yapmayacaklarını söylerler" cümlesini böyle bir ictihada basamak yapmak çok uzak bir ihtimaldir. Olsa olsa Müslüman olup da günaha kapılmış, şeytan-sezginlerine özenmiş de ağzından öyle bir laf çıkmış olanlara geçerli kılınabilir, ancak "şiirinde söylerse" şartı yanlıştır. Çünkü o âyet-i kerîmede edebî tür olan şiirden bahsedilmediği gibi haddi gerektiren durumlarla ilgili ceza veya aflar hususî değil umumdür.

⁷⁷ Bk Ahmed b. Hanbel, 2430, 3077; en-Nesâî, 3713; İbn Mace, *Keffârât*, شاء الله وكتب

⁷⁸ Tîn sûresi, 4'te geçen ahsen-i takvîm, tüm birikimleri ile insanın eyleme geçişini ve onları kıvamlandırarak kıyama getirişini anlatır.

b. Allah'ın tutuşu ve eli: Yaradılış dışında O, insana sürekli öğretmekte, âyetlerini göstermekte, kalbini evirip çevirmektedir. Yeni vahiyler göndererek insana onurlu ve erdemli yaşamının yollarını göstermektedir. Okunan âyetler dışında ayrıca evrenin her köşesi ve birimi insanın iletişim kurabileceği bir uyumlulukta yaratılmıştır. Bu bağlamda ya da fıtrî bezeklerimiz dînî sayılmamalı ya da dînî deyince o üstün donanımlarımız dışlanmamalıdır.

c. Şeytan: O da tâ baştan beri Allah'ın yaptığını bozmaya çalışmaktadır.

Şunu da söyleyelim ki sadece edebî bir tür olan şiirin değil tüm beşerî üretimlerin kaynağında bu üç husus etkin olmak için vardır. Allah yanı galip gelen, yaratılışını güzel kıvamlandırır ve kıyama getirir, onun işi de temizdir, özü de sözü de, hissediş de güzeldir hissettirişi de. Şeytana yenik düşen veya onunla dirsek temasında olanlar da Allah'ın deyişi ile aşağıların en aşağısına çevriliş sergilerler. Özlerini bozarlar, sözleri çirkin durur, hissedişleri de hissettirişleri de düşüktür.

İnsan işte bu üç kaynağın kendine yüklediği tüm birikimleri romancı ustalığı ile işler, şair ustalığı ile işler, hatip ustalığı ile işler, daha önce olmayan bir sanat ortaya çıkarır o sanat ile işler. Doğrusu hiç bir kimsenin insanın bu kapsamlı ve derin boyutunu sınırlama hakkı yoktur.

C. EDEBÎ BİR TÜR OLAN ŞİİRİN GÖREVLERİ

Edebi türlerin tür olarak birbirinden farklı yönleri vardır. Ahenkli ve müziksel özellikli de olması nedeniyle şiir genelde gönül coşturan bir ayrıcalık taşır. Özellikle yolculuk gibi şen ve coşkulu, daha genel deyişle duygu yüklü durumlar şiiri teşvik eder.⁷⁹

Bu noktada bazı sözler yerinde anlaşılmadığı için olumsuz izlenimler ortaya çıkmıştır. Meselâ kocaman bir divânı olan İmam eş-Şâfiî'nin "şiir âlimlere ayıp kaçmasaydı (veya hafif kaçmasaydı) Lebîd'den daha şair olurum" sözü böyledir. Onun bu sözünden anlaşılrsa anlaşılrsa fıkıh gibi derin ve karmaşık konuların ele alındığı, kıyasların yapıldığı, yoğun âyet ve hadis dünyası, bir o kadar yorum ve çıkarımların bilinmesinin ve işlenmesinin gerektiği hatta ağıdalı bir bilim dili gerektiren bir ilimle uğraşan kişinin şiir gibi tatlı, hoş, duygusal bir dil isteyen sanatkârlığa zaman ayırması, medihler, hicivler, tasvirler dünyasına dalması ayıptır veya hafif düşer mânâsı anlaşılır. İmam'ın kastı budur. İmam eş-Şâfiî'nin, eğer mesaisini Lebîd gibi şiire verseydi "ondan daha" üstün olmasa bile onun kadar güzel şiirsel ürünler ortaya koyabileceğine, daha çok taşıdığı ilmin konularına yönelik yazdığı Dîvân'ındaki beyitler şahittir. Binaenaleyh İmam'ın o beytinde şiiri yerdiğini düşünmek yanlış oluyor.

O halde şiir toplumu hayra, iyiye, güzele, normale, derin, engin ve aşkın durumlara yönlendirme görevi taşımaktadır. Bunu kendi yapı ve özellikleri ile ortaya koyar. Büyük bir Allah vergisidir. Kimileri de bunu yanlış yolda kullanıyorlar, Allah da onlara mühlet veriyor.

⁷⁹ Burada örnek olarak Sahîhu'l-Buhârî, *Edeb*, 90 (VII, 107-108)'de geçen 'Amir b. el-Ekva' isimli şair zâtın Hayber yolunda şiir söyleyişi anılabilir.

ŞİİR VE ŞAİRE DAİR DİĞER HUSUSLAR

A. EDEBÎ BİR TÜR OLAN ŞİİRİN DİLİ VE ŞAİR KİMLİĞİ

"Şiir ve şâ'ir" in Şu'arâ sûresinde ve Kur'ân'ın diğer yerlerinde, kök anlamı çerçevesinde ve Kur'ân alternatifi "şeytan sezgicileri" özel anlamıyla kullanıldığını anlatmıştık.

"Edebî bir tür olan şiirin ustası şair" hiç bir zaman bu sezme, hissetme ve fark etme alt yapısından ve becerisinden yoksun olmaz.⁸⁰ Gerçi şairlik sadece böyle bir beceri varsa var yoksa yok türünden tek unsurlu bir yapılanma değildir, ancak temelini bu unsur teşkil etmezse ona da şairlik denmez. Hatta bütün edebî türlerin ustaları, belki bütün sanat ehli, her sanatkâr ruhunun ortak becerisi olan "herkesin seçemediğini seçme, fark edemediğini fark etme yetisi" taşırlar. Değilse sanat olmaz, sanatkâr doğmaz.

Aslında hiç bir anlam daralması veya genişlemesi olmazsa şairlik terimi bu kavramı gösterir. Yani şairlik "herkesin seçemediğini seçme, fark edemediğini fark etme" yetisidir. Her ulusun tarihinde bir zaman olmuş bu kelime bu yetiye sahip olup da fark ettiği şeyleri nazım olarak döktürenler hakkında terimleşmiş veya anlam daralmasına uğramıştır. Bu daralma bir merhale olmalıdır.

İkinci merhale fark etme ve sezme biçim ve yöntemi ve fark edilenlerle ilgilidir ve ikiye ayrılır: Birincisi, başkalarının fark edemediği makûlâtı, aşkın bir zihin çalışması ile fark etme biçim ve yöntemi, ikincisi ise; engin bir rûhun derinliklerinde kaynayan duyguları, engin bir ruh ile fark etme biçim ve yöntemi. Biri aklî diğeri rûhî bir boyut olmaktadır. Ayrıca her iki yöntemin de üzerinde çalıştığı konular vardır. Mesela erdemler ve düşüklükler gibi. Yöntemi ve konuları besleyen unsurlar da önemlidir, takva ve fucûr birikimleri ya da şeytan ve melek girdileri (vesvese ve ilhamlar) gibi. Özetlersek şairlik aklî ve rûhî yöntemlerin, kabaca erdemleri ve düşüklükleri konu alan bir sanatın ve şairin bizzat kendinde bulunan birikimlerle dışardan gelen düşündürümlerin bileşkesidir: Yani yöntem/ konu/ öz-birikim ve dikteler. Bu üç temel boyutun bir sanatkârda bir araya gelme oranı, onun hakkında verilecek meslekî ve ahlâkî hükmü de değiştirmektedir. Bu bağlamda şunu bir daha tekrar edelim: Kur'ân, edebî tür olan şiiri hedef almaksızın yöntem olarak aklî ve rûhî istidadını, Allah vahyinin karşıtı konular içerisinde kendi fucûr ve şeytânî algılarıyla besleyerek ortaya koyan baş-çekerleri gündeme getirip yermektedir ve çok önemlidir, bu baş-çekerler, ortaya koyduklarını, ister şiir, ister roman, ister hitabe, ister normal konuşma biçiminde ortaya koysunlar Kur'ân açısından fark etmemektedir. Kur'ân, bunu nitelemiş ve bunu reddetmiştir, sanat olarak ne şiiri, ne romanı, ne hitabeyi, ne de diğer konuşma ve söyleme türlerini reddetmiştir.

Fark etme ve sezme, sanatkârın temel özelliğidir demiştik. Rasûlullah (SAV)'in şiir nedir sorusuna 'Abdullah b. Ravâha "Gönlümde düğümlenen ve dilimden dökülen bir şeydir" şeklinde cevap vermiştir.⁸¹ Gönlümde düğümlenip bükülen (ihtilâc) derken kastedilen şey, derin bir duyum hâli, yani anlamların belli belirsiz yoğunlaşmış ve birden seçilip dilde su yüzüne çıkması hâli olsa gerektir. Abdullah b.

⁸⁰ Şaire bu sebeple şair dendiğini daha önce anmıştık, bk. Bu makale, "A. Şi'r (Şa'ara) Kökü/ Sözlük ve Terim Anlamı"

⁸¹ İbn 'Abdi Rabbih, *age.*, V, 278.

Ravâha'nın bu tahlîli başka bir anlatımla şudur: Şairin özü/kimliği ile girdilerinin kesiştiği belirsizliğin dilde belirmesi hâli. Ka'bu'l-Ahbâr, "Biz Tevrat'ta bir topluluk buluruz, İncilleri gönüllerindedir, dilleri de hikmet söyler, sanırım onlar şâirlerdir" demiştir.⁸² Bu bakımdan şiir bir birikimli-girdili gönül ve söyleyen dil olayıdır.

B. ŞİİRİN KUR'ÂN-I KERİM ORTAMINDAN FARKI

Bu, Kur'ân-ı Kerîm ortamının diğer bütün ortamlardan farkı olarak da ele alınabilir. Allah vahyi Peygamber'e inerken kesin bir korunmuşluk söz konusudur.⁸³ Bu korunmuşluk yukarıda sözünü ettiğimiz âyet-i kerîmelerde geçtiği üzere özellikle şeytânî girdilere karşı bir korumadır. Peygamber'e inen vahyin manevî havası çevredekiler üzerinde de etkindir. Ayrıca Allah'ın Kitabı'nı birlikte müzakere edenlerin üzerlerine sekîne indirildiği, kendilerini rahmetin kuşattığı, meleklerin çevrelediği ve Allah'ın onları katındakilere andığı da bilinmektedir.⁸⁴ Yine de Peygamber dışındakiler için Peygamber'in korunduğu gibi bir koruma olmaz. Örneğin yapılan müzakerelere hevâlar ve şeytânî girdiler karışabilir.

Kur'ân'ın reddettiği "şeytan sezgiciliği" anlamındaki şiir ortamı, "Allah vahyi ortamı"nın tam aksine şeytanların ve hevâların güdüm ve çekim alanı içerisindedir.

Edebî bir tür olan şiire gelince anılan iki ortamdan hangisinin etkisinde ise onun hükmüne tâbîdir. Rasûlullah (SAV)'in şâirlere dair övgü ve yergilerinin temel tutacağı budur. Hassân b. Sâbit ve İmru'ul-Kays uç örneklerinde olduğu gibi. Kısmen eleştirilen veya övülenlerin sözleri de aynı gerekçe ile övülmüş veya yerilmiştir. Diğer söyleme biçimleri/söz sanatları da aynen şiir gibidir.

C. DİNLEDİĞİ ŞİİRLERİ NİYE DİNLEDİ/ELEŞTİRELİ

Rasûlullah (SAV) ve diğer peygamberler insanları sıkboğaz etmeye ve onlar üzerinde baskı kurmaya gelmediler. Herkesin söylediği her sözün başına dikilmediler. Her hareketin yakasına yapışmadılar. Onların hayatına Kur'ân ve Sünnet'in genel ve örnek uyarıları kadar affeden, hoş gören, bağışlayan, hüsn-i zan besleyen, özel duyumsama ve düşünceleri üstün bir edep ve saygı içinde dinleyen hatta paylaşan tavırlar da hâkim olmuştur. İzleyen müminlere gerilen peygamberî kanat⁸⁵ onların, bir noktaya kadar zaaflarını, eksiklik ve hatalarını da kucaklar. Berâet ve tavır koyma, bunların bir üstü veya katmerlisi olan isyan/masiyet söz konusu olunca emredilmiştir.⁸⁶

Allah'ın, kullarına karşı böyle davrandığını, Rasûlullah (SAV)'den ve ona inananlardan da bu sebeple böyle davranmalarını istediğini düşünüyorum. Ancak, beğeni düzeyinde değil de hoşgörü havasında bir yaklaşım olduğunu düşünüyorum. Bir za'fın üstün bir edebiyat kılıfı giymiş olması alkış toplamaz.

⁸² İbn 'Abdi Rabbih, *age.*, V. 274.

⁸³ Meselâ bk. Cin sûresi, 27-28.

⁸⁴ Ebû Dâvûd, 1455; Tirmizî, 2946; Müslim, 2699; İbn Mâce, 225.

⁸⁵ Şu'arâ sûresi, 215.

⁸⁶ Şu'arâ sûresi, 216.

D. SONUÇ VEYA TOPLUMA HÂKİM ZİHNİYET OLMAYAN ŞİİR

Her hâlükârda toplumda hâkim hava İslâm'a göre Allah vahyinin olmalıdır. İzlenen Allah âyetleri ve hikmet, toplumun zikri olma özelliği taşımaktadır.⁸⁷ Kişileri ticaret ve alışveriş Allah'ın zikrinden alıkoymamalıdır.⁸⁸

Bu arada dünya ve dünyalıklar bırakılmayacaktır. Bu bırakmayış mubah değil kendi ölçü ve oranlarını korumak kaydıyla vaciptir. Örneğin ticaret ve alışveriş olacak ama Allah'ın zikrinden alıkoymayacak. Namaz bittikten sonra yeryüzüne dağılıp Allah'ın fazlını aramak gerekir.⁸⁹ Herkes kendi mesleği ile bu lütfu arar. Şair şiiri ile, edebiyatçı makale veya köşe yazısı ile, bakkal dükkanı ile v.s. Bu da farzdır, herkesin kendi rızkını araması farzdır. Bu mesleklerin hepsi aslında hakıyla yapanlar için de bir sanattır. İslâm hiçbir şeyde geçiştirmeyi yeğlemez. O, israf ve aşırılığı istemez. Erdemli toplumlarda ahiret yürümüş de dünya durmuş değildir. Ahiret yavaşlatılır veya durdurulur da dünya koşturulursa o yanlış olur. Müslümanlar, dünyalık amelleri ile de ahirete koşanlardır. Ukbâlık amellerimizle zaten dünyayı peşimizden koşturarak Allah rızasına erişiriz. İstiğfar eden toplumlara bulutlar şırıl şırıl dökülürler. Dökülmez de kıtlıklarda sinanılırlarsa sabır taşından rahmet içerler. Allah soğan dikenini ve sarımsak ekenini kınıyorsa bunları, özgürlüğün bıldırcın etine ve kudret helvasına yeğledikleri için kınıyor. Edebî bir tür olan şiiri kokuşturmadan döktürenleri Allah niye kınasın. Bizi konuşan varlıklar olarak yaratan niye güzel konuşanların ağzına kilit vursun. Sorun sadece şudur: Güzel konuşanların, bu arada onlardan bir grup olan şairlerin sözü yaygara koparıp da en güzel konuşan varlık olan Allah'ın sözünü bastırmasın. Hiç bir kitap Allah kitabının üstüne ne teorik olarak ne de pratik olarak çıkarılmasın. Herkes Allah karşısında haddini bilsin, kimsenin sınırı da çiğnenmesin.

Allah'a karşı cephe oluşturan şeytan takımına, şeytan dinleyip şeytan sezen şairlerine ve onlara uyan ayak takımına gelince, imtihan gereği bizzat Allah onlara fırsat ve mühlet vermiştir. Onları, yok etmek gibi bir ütopyaya düşmeden Allah ile durdurup eyleme geçmek⁹⁰ üzere biz "Kur'ân Şairleri Müslümanlar" dosdoğru ve dik durmalıyız. ♦

⁸⁷ Ahzab sûresi, 34.

⁸⁸ Nur sûresi, 37.

⁸⁹ Cuma sûresi, 10.

⁹⁰ "لا حول ولا قوة إلا بالله" sözü bu anlama geliyor. Çünkü havl, olumsuzluğa karşı çareyi anlatır. Bu da en azından onu durdurmakla olur. Şeytan ve imtihan bu dünyada ortadan kaldırılamazlar ama olumsuz etkileri durdurulur. Kuvvet ise eylem yapacak kişiye lâzım olan güçtür. Ancak Allah ile olan güç de onun razı olduğu ameller için geçerlidir. "لا حول ولا قوة إلا بالله" sözü, Müslüman'ın ağzından dökülünce bu anlamdadır. Değilse şeytanın gücünü de yaratan Allah'tır.